

Міністерство освіти і науки України
Національний університет водного господарства та
природокористування
Навчально-науковий інститут економіки та менеджменту
Кафедра обліку і аудиту

06-02-370М

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

та завдання до організації практичних занять і самостійної роботи з навчальної дисципліни **«Управлінський облік»** для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня за освітньо-професійною програмою «Фінанси, банківська справа та страхування» спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок» денної та заочної форм навчання

Рекомендовано науково-методичною радою з якості ННІЕМ
Протокол № 1
від «03» вересня 2025 р.

Рівне – 2025

Методичні вказівки та завдання до організації практичних занять і самостійної роботи з навчальної дисципліни «Управлінський облік» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня за освітньо-професійною програмою «Фінанси, банківська справа та страхування» спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок» денної та заочної форми навчання. [Електронне видання] / Павелко О. В., Котик О. В. – Рівне : НУВГП, 2025. – 69 с.

Укладачі:

Павелко О. В., д.е.н., професор, завідувач кафедри обліку і аудиту;

Котик О. В., ст. викладач кафедри фінансів та економічної безпеки.

Відповідальна за випуск: Павелко О. В., д.е.н., професор, завідувач кафедри обліку і оподаткування.

Керівник (гарант) ОП: Кондрацька Наталія Миколаївна, к.е.н., доцентка кафедри фінансів та економічної безпеки.

Попередня версія методичних вказівок: 06-02-246.

ЗМІСТ

1. Загальні положення.....	3
2. Тематичний зміст дисципліни.....	5
3. Теми та зміст практичних занять.....	7
4. Методичні рекомендації та завдання до проведення практичних занять.....	8
5. Завдання для самостійної роботи. Шкала оцінювання.....	52
6. Глосарій.....	53
7. Рекомендована література.....	67

© О. В. Павелко, О. В. Котик, 2025

© НУВГП, 2025

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Мета вивчення ОК «Управлінський облік» полягає в наданні знань з організації та методики управлінського обліку з урахуванням зарубіжного досвіду.

Завданнями цієї дисципліни є вивчення принципів і методів управлінського обліку, його місця і ролі в управлінні діяльністю підприємства; набуття вмінь застосовувати відповідні методи і прийоми в процесі обліку витрат і калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) з метою ухвалення ефективних управлінських рішень.

Навчальна дисципліна «Управлінський облік» є вибірковою компонентою освітньої програми підготовки здобувачів вищої освіти за спеціальністю «Фінанси, банківська справа та страхування».

Вивчення дисципліни надасть можливість здобувачам вищої освіти першого (бакалаврського) рівня оволодіти компетентностями, зокрема такими, як: здатність розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми в ході професійної діяльності у галузі фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку або у процесі навчання, що передбачає застосування окремих методів і положень фінансової науки та характеризується невизначеністю умов і необхідністю врахування комплексу вимог здійснення професійної та навчальної діяльності (ІК), а також:

ЗК01. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК02. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК05. Навички використання інформаційних та комунікаційних технологій.

ЗК11. Здатність спілкуватися з представниками інших професій груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності).

ЗК 15. Здатність ухвалювати рішення та діяти, дотримуючись принципу неприпустимості корупції та будь-яких інших проявів недоброчесності.

СК06. Здатність застосовувати сучасне інформаційне та програмне забезпечення для отримання та обробки даних у сфері фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку.

СК08. Здатність виконувати контрольні функції у сфері фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку.

Після вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти повинен опанувати такі програмні результати навчання:

ПР01. Знати та розуміти економічні категорії, закони, причинно-наслідкові та функціональні зв'язки, які існують між процесами та явищами на різних рівнях економічних систем.

ПР04. Знати механізм функціонування державних фінансів, у т.ч. бюджетної та податкової систем, фінансів суб'єктів господарювання, фінансів домогосподарств, фінансових ринків, банківської системи та страхування.

ПР08. Застосовувати спеціалізовані інформаційні системи, сучасні фінансові технології та програмні продукти.

ПР09. Формувати і аналізувати фінансову звітність та правильно інтерпретувати отриману інформацію.

ПР10. Ідентифікувати джерела та розуміти методологію визначення і методи отримання економічних даних, збирати та аналізувати необхідну фінансову інформацію, розраховувати показники, що характеризують стан фінансових систем.

ПР16. Застосовувати набуті теоретичні знання для розв'язання практичних завдань та змістовно інтерпретувати отримані результати.

ПР20. Виконувати функціональні обов'язки в групі, пропонувати обґрунтовані фінансові рішення.

ПР24. Вміти визначати та обґрунтовувати шляхи вдосконалення механізму функціонування державних, корпоративних фінансів, фінансів домогосподарств, фінансових ринків та покращення фінансового стану суб'єктів господарювання.

ПР 25. Застосовувати сучасні методи управління для забезпечення ефективного функціонування економічних систем.

2.ТЕМАТИЧНИЙ ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ. СИСТЕМИ ОБЛІКУ І КАЛЬКУЛЮВАННЯ СОБІВАРТОСТІ

Тема 1. МЕТА, ЗМІСТ І ОРГАНІЗАЦІЯ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ

Суть і зміст управлінського обліку. Відмінності між фінансовим і управлінським обліком та їх спільні риси. Історія розвитку управлінського обліку. Види управлінського обліку, його інформації та форми організації. Нормативне забезпечення і принципи управлінського обліку.

Тема 2. МЕТА, ЗМІСТ І ОРГАНІЗАЦІЯ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ

Поняття витрат на виробництво, напрями обліку витрат та їх класифікація. Класифікація витрат для визначення собівартості продукції і отриманого фінансового результату. Класифікація витрат для прийняття рішень і планування. Класифікація витрат для здійснення процесу контролю і регулювання. Класифікація витрат за видами діяльності. Поведінка витрат.

Тема 3. ВИТРАТИ ЯК ОБ'ЄКТИ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ

Організаційно-технологічні особливості діяльності підприємств в окремих галузях економіки та їх вплив на організацію обліку. Об'єкти обліку витрат і їх номенклатура. Об'єкти калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) і їх класифікація. Методи обліку витрат на виробництво і калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг): позамовний, попередільний, попроцесний, простий.

Тема 4. СИСТЕМА ОБЛІКУ І КАЛЬКУЛЮВАННЯ ЗА ПОВНИМИ ВИТРАТАМИ

Управлінський облік матеріальних витрат. Управлінський облік витрат на оплату праці. Управлінський облік витрат з утримання та експлуатації машин і обладнання. Управлінський облік інших загальновиробничих витрат і порядок їх розподілу.

Управлінський облік витрат періоду операційної діяльності.
Управлінський облік витрат періоду неопераційної діяльності.
Управлінський облік непродуктивних витрат та втрат.

Тема 5. СИСТЕМИ ОБЛІКУ І КАЛЬКУЛЮВАННЯ ЗА ЗМІННИМИ ВИТРАТАМИ

Система обліку і управління «директ-костинг» та її суть.
Система обліку і управління «абзорпшен-костинг» і її суть.
Система обліку і управління «ABC-костинг» та її суть.

Тема 6. СИСТЕМИ ОБЛІКУ І КАЛЬКУЛЮВАННЯ ЗА НОРМАТИВНИМИ ВИТРАТАМИ

Система обліку і управління «Стандарт-кост» і її характеристика. Нормативний метод обліку витрат.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. СПЕЦИФІЧНІ МЕТОДИКИ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ

Тема 7. АНАЛІЗ РЕЛЕВАНТНОСТІ ІНФОРМАЦІЇ ДЛЯ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ

Загальні критерії прийняття управлінських рішень та вимоги до них. Інформація як основа прийняття управлінських рішень. Концепція релевантності інформації для прийняття рішень. Прийняття управлінських рішень у процесі постачання. Прийняття управлінських рішень у процесі виробництва. Прийняття рішень щодо інвестиційної діяльності.

Тема 8. БЮДЖЕТУВАННЯ І КОНТРОЛЬ

Сутність бюджетування та його організація. Порядок складання бюджетів. Організація та методика контролю за виконанням бюджетів.

Тема 9. УПРАВЛІНСЬКИЙ ОБЛІК ДОХОДІВ ВІД РІЗНИХ ВИДІВ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ВИТРАТ І ДОХОДІВ ЗА ЇХ ЦЕНТРАМИ

Управлінський облік доходів і фінансових результатів від операційної діяльності. Управлінський облік доходів і

фінансових результатів від фінансової діяльності. Управлінський облік доходів і фінансових результатів від інвестиційної діяльності. Управлінський облік доходів і фінансових результатів від надзвичайних подій. Сутність центрів відповідальності. Види центрів відповідальності: центри витрат, центри прибутку і центри інвестицій. Оцінка ефективності результатів діяльності підрозділів за допомогою показників «рентабельність інвестицій» і «залишковий дохід».

3. ТЕМИ ТА ЗМІСТ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Проведення практичних занять з дисципліни «Управлінський облік» передбачає розгляд тематики, передбаченої силабусом (табл. 1.1) із відповідним оцінюванням.

Таблиця 1

Теми практичних занять

Назва теми	Кількість годин	
	ДФН	ЗФН
1.1.1. Практична робота 1. Мета, зміст і організація управлінського обліку	2	1
1.1.2. Практична робота 2. Класифікація і поведінка витрат	2	1
1.1.3. Практична робота 3. Витрати як об'єкти управлінського обліку	2	1
1.1.4. Практична робота 4. Система обліку і калькулювання за повними витратами	4	1
1.1.5. Практична робота 5. Системи обліку і калькулювання за змінними витратами	4	0
1.1.6. Практична робота 6. Системи обліку і калькулювання за нормативними витратами	2	0
1.1.7. Практична робота 7. Аналіз релевантності інформації для прийняття управлінських рішень	2	0
1.1.8. Практична робота 8. Бюджетування і контроль	2	1
1.1.9. Практична робота 9. Управлінський облік доходів від різних видів діяльності та витрат і доходів за їх центрами	2	1
Разом:	22	6

4.МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ТА ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ. СИСТЕМИ ОБЛІКУ І КАЛЬКУЛЮВАННЯ СОБІВАРТОСТІ

Практичне заняття № 1

ТЕМА: «Мета, зміст і організація управлінського обліку»

Обговорення теоретичних питань: Суть і зміст управлінського обліку. Відмінності між фінансовим і управлінським обліком та їх спільні риси. Історія розвитку управлінського обліку. Види управлінського обліку, його інформації та форми організації. Нормативне забезпечення і принципи управлінського обліку.

Практичні завдання

Завдання 1.1

Встановити відповідність між визначеннями функцій управлінського обліку (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Основні функції управлінського обліку

№ з/п	Поняття	Визначення
1.	Інформаційна функція	А. Формування інформації, яка є засобом внутрішньо-комунікаційного зв'язку між рівнями управління і різними структурними підрозділами одного рівня.
2.	Прогнозна функція	Б. Оперативний контроль і оцінка результатів діяльності внутрішніх підрозділів і підприємства в цілому в досягненні мети
3.	Контрольна функція	В. Перспективне планування і координування розвитку підприємства в майбутньому на підставі аналізу і оцінки фактичних результатів діяльності
4.	Комунікаційна функція	Г. Забезпечення керівників всіх рівнів управління інформацією для поточного планування, контролю і прийняття оперативних управлінських рішень

Відповідь:

1	2	3	4

Завдання 1.2

Назвати функції управлінського обліку, що були реалізовані в кожній конкретній ситуації (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Вихідні дані до виконання завдання 1.2

№ з/п	Ситуація	Функція управлінського обліку
1.	Доведення до відома керівництва підрозділів планових показників на наступний місяць.	
2.	Складання щоденної звітності про рух матеріалів і напівфабрикатів	
3.	Аналіз виробничих витрат з метою встановлення залежності між витратами та обсягом діяльності	
4.	Обмін інформацією між планово-економічним відділом та бухгалтерією	
5.	Планування потоків внутрішньої звітності підприємства	

Завдання 1.3

Встановити спільні і відмінні риси управлінського та фінансового обліку (табл. 1.4).

Таблиця 1.4

Спільні і відмінні риси управлінського та фінансового обліку

№ з/п	Характеристика	Спільні риси	Відмінні риси
1.	Грунтуються на даних єдиної інформаційної системи обліку		
2.	Управлінський облік націлений на планування, а фінансовий облік реєструє фактичні господарські операції, які відбулися		
3.	Їх інформація служить для прийняття рішень, хоча і різної спрямованості		
4.	Фінансовий облік суворо регламентований за формами подання і змістом даних, на відміну від управлінського		
5.	Управлінський облік фокусується на окремих сегментах діяльності, фінансовий – на діяльності всієї компанії		
6.	Спираються на концепцію відповідальності в управлінні господарюючими суб'єктами		
7.	Управлінський облік не є обов'язковим, фінансовий – обов'язковий вид обліку		

Завдання 1.4

Розподілити об'єкти між групами, які складають предмет управлінського обліку, а також відмітити, що не є об'єктом управлінського обліку (табл. 1.5).

Таблиця 1.5

Вихідні дані

№ з/п	Об'єкт	Виробничі ресурси	Господарські процеси та їх результати	Не є об'єктом управлінського обліку
1.	Податок на майно			
2.	Напівфабрикати власного виробництва			
3.	Торгова марка			
4.	Реалізація готової продукції			
5.	Податок на прибуток підприємств			
6.	Сировина і матеріали			
7.	Придбання сировини та матеріалів			
8.	Автомобіль «Lexus»			
9.	Працівники виробництва			
10.	Приміщення розважального клубу			
11.	Готова продукція			
12.	Адміністративний персонал			

Завдання 1.5

Провести дискусію з означених питань (табл. 1.6).

Таблиця 1.6

Вихідні дані до виконання завдання 1.5

№ з/п	Спільна позиція	Аргументи	
		За	Проти
1	2	3	4
1.	Управлінський облік ведеться переважно управлінським персоналом, а не бухгалтером		
2.	Об'єктом аналізу в управлінському обліку є структурні підрозділи підприємства		
3.	Ведення управлінського обліку суворо регламентується чинним законодавством		
4.	Системи управлінського обліку основну увагу приділяють передбаченням на перспективу, а не оцінці минулого		

продовження табл. 1.6

1	2	3	4
5.	Управлінський облік допомагає підвищити якість управління		
6.	В управлінському обліку не використовується інформація фінансового обліку		
7.	Управлінський облік є обов'язковим для всіх підприємств		
8.	Дані управлінського обліку є відкритими для всіх користувачів		
9.	Головними споживачами інформації управлінського обліку є керівники підприємства		
10.	В управлінському обліку використовуються різні вимірники, в т.ч. якісні показники		

Завдання 1.6

Необхідно порівняти фінансовий та управлінський облік, сформулювати висновок щодо місця управлінського обліку в системі управління (табл. 1.7).

Таблиця 1.7

Характеристика фінансового та управлінського обліку

№ з/п	Основні характеристики	Фінансовий облік	Управлінський облік
1.	Обов'язковість ведення		
2.	Мета обліку		
3.	Користувачі інформації		
4.	Спрямованість у часі		
5.	Види вимірників		
6.	Ступінь точності інформації		
7.	Об'єкт звітності		
8.	Ступінь відповідальності		
9.	Періодичність подання звітності		
10.	Ступінь відкритості інформації, яка міститься у звітності		

Завдання 1.7

Серед наведених груп користувачів облікової інформації виділити внутрішніх і зовнішніх та назвати інформацію, яка їх може зацікавити (табл. 1.8).

Таблиця 1.8

Вихідні дані до виконання завдання 1.7

№ з/п	Користувачі інформації	Група користувачів		Інформація	Користувачі інформації
		внутрішні	зовнішні		
1.	Державна служба статистики			Основні показники фінансово-господарської діяльності підприємства	
2.	Державна податкова служба			Дані про рух запасів	
3.	Відділ технічного контролю			Норми праці, кількість явок і неявок на роботу	
4.	Кредитний відділ обслуговуючого банку			Суми нарахованих податків і строки їх сплати	
5.	Відділ кадрів			Розмір чистого доходу	
6.	Табельник цеху			Ціни, тарифи, платоспроможність дебіторів	
7.	Робітники підприємства			Загальний фінансовий стан підприємства, що впливає на розмір заробітної плати	
8.	Відділ маркетингу			Фінансові результати	
9.	Пенсійний фонд			Показники ліквідності та платоспроможності підприємства	
10.	Завідувач складським господарством			Штатний розпис, розмір посадових окладів	
11.	Кредитори			Норми виходу продукції та стандарти її якості	
12.	Акціонери			Ціни на продукцію, роботи, послуги, форми оплати за товари	

Завдання 1.8

Віднайти відповідне визначення для кожного заявленого поняття (табл. 1.9).

Таблиця 1.9

Вихідні дані для виконання завдання 1.8

Термін	Визначення
1. Постачальницько-заготівельна діяльність	А. Маркетингові дослідження та операції по вивченню та формуванню ринку збуту продукції; безпосередньо збутові операції, включаючи упаковку, транспортування та інші види робіт; операції, що сприяють зростанню обсягу продаж, починаючи з реклами продукту і закінчуючи встановленням прямих зв'язків із споживачами; контроль якості продукції, що випускається
2. Виробнича діяльність	Б. Придбання, зберігання, забезпечення виробництва сировинними ресурсами, допоміжними матеріалами та виробничим обладнанням з запасними частинами для його утримання і ремонту, а також маркетингову діяльність, пов'язану з процесами постачання
3. Фінансово-збутова діяльність	В. Створення організаційної структури підприємства, відокремлення з системи підприємства функціональних відділів, служб, цехів, дільниць; організація інформаційної системи на підприємстві з прямим і зворотнім зв'язком, що відповідає вимогам внутрішніх комунікаційних зв'язків між структурними підрозділами, різними рівнями управління, що відповідає функціям планування, контролю, оцінки виконання плану, стимулювання; операції координування дій внутрішніх виконавців, спрямованих на виконання основної мети підприємства
4. Організаційна діяльність	Г. Процеси, що обумовлені технологією виробництва продукції та складаються з основних та допоміжних операцій; операції по удосконаленню продуктів, що випускаються, та розробка нових

Відповідь:

1	2	3	4

Контрольні запитання

- Еволюція управлінського обліку.
- Сутність і роль управлінського обліку.
- Предмет і метод управлінського обліку.
- Порівняльна характеристика фінансового та управлінського обліку.
- Види управлінського обліку та їх характеристика.
- Види та характеристика інформації управлінського обліку.
- Принципи управлінського обліку.
- Форми організації управлінського обліку.

9. Проаналізуйте трансформацію поняття «управлінський облік».

10. В чому полягає суть управлінського обліку – специфічної галузі економічних знань?

11. Визначити підходи науковців щодо розвитку теорії і практики управлінського обліку.

12. Які вимоги до інформації, яка формується в системі управлінського обліку, та її характеристика?

13. Які цілі інформаційної системи управлінського обліку?

14. Як класифікують управлінський облік за системами?

15. Визначити етапи процесу прийняття управлінських рішень.

16. Чим характерний маржинальний етап розвитку управлінського обліку?

Завдання для самостійної роботи

1. Роль управлінського обліку в системі менеджменту.

2. Сучасні концепції управлінського обліку.

3. Розвиток управлінського обліку в Україні та його перспективи.

4. Роль громадських професійних організацій у підготовці фахівців з управлінського обліку

5. Основні принципи Кодексу етики професійних бухгалтерів СІМА.

6. Глобальні принципи управлінського обліку.

7. Міжнародна сертифікаційна програма СІМА та її роль у підготовці фахівців з управлінського обліку

Практичне заняття № 2

ТЕМА: «Класифікація і поведінка витрат»

Обговорення теоретичних питань: Поняття витрат на виробництво, напрями обліку витрат та їх класифікація. Класифікація витрат для визначення собівартості продукції і отриманого фінансового результату. Класифікація витрат для прийняття рішень і планування. Класифікація витрат для здійснення процесу контролю і регулювання. Класифікація витрат за видами діяльності. Поведінка витрат.

Практичні завдання

Завдання 2.1

Дані про діяльність ПП «Зіронька» є наступними: чистий дохід – 180000 грн; запаси готової продукції на початок періоду – 24000 грн, на кінець – 33000 грн; запаси незавершеного виробництва на початок – 20000 грн, запаси незавершеного виробництва на кінець – 2000 грн; валовий прибуток – 70500 грн, витрати на продукцію – 100500 грн.

Завдання: на підставі зазначеної інформації визначити собівартість виготовленої продукції.

Завдання 2.2

Які з перерахованих нижче витрат належать до витрат на продукцію, а які до витрат періоду? Проведіть класифікацію витрат (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Вихідні дані до виконання завдання 2.2

№ з/п	Витрати	Витрати на продукцію	Витрати періоду
1.	Заробітна плата комірника складу готової продукції		
2.	Відрахування на соціальні заходи працівників відділу маркетингу		
3.	Пряма заробітна плата		
4.	Амортизація будівлі офісу		
5.	Витрати на обслуговування токарного станка		
6.	Страховання виробничого обладнання		
7.	Комісійні дилерам		
8.	Амортизація виробничого обладнання		
9.	Прямі матеріальні витрати		
10.	Страховання сировини від пожежі		
11.	Страховання готової продукції від пожежі		
12.	Витрати на зберігання запасу сировини		
13.	Заробітна плата працівників відділу збуту		
14.	Плата за оренду адміністративного приміщення		
15.	Витрати на рекламу		
16.	Заробітна плата адміністративного персоналу		

Завдання 2.3

Здійснити розподіл витрат будівельного підприємства на постійні або змінні, контрольовані і неконтрольовані (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Вихідні дані до виконання завдання 2.3

№ з/п	Витрати підприємства	Постійні або змінні	Контрольовані або неконтрольовані
1.	Основна заробітна плата працівників адміністрації		
2.	Заробітна плата працівників основного виробництва (відрядна)		
3.	Плата за оренду офісного приміщення		
4.	Амортизація будівельних машин і механізмів		
5.	Затрати на службові відрядження працівників будівельної організації		
6.	Відрахування на соціальні заходи із заробітної плати працівників основного виробництва		
7.	Вартість матеріалів, використаних на будівельно-монтажні роботи		
8.	Плата за телефонні розмови робітників адміністрації		
9.	Витрати на рекламу на міському телебаченні		
10.	Затрати на технічне обслуговування легкового автотранспорту директора		
11.	Плата аудиторській фірмі за послуги за підтвердженням фінансової звітності		
12.	Витрати на закупівлю запчастин для будівельних машин		

Завдання 2.4

Виробничі витрати підприємства, яке займається виготовленням будівельних матеріалів, включають:

- прямі матеріальні витрати – 600 тис. грн.
- пряма заробітна плата – 200 тис. грн.
- змінні загальновиробничі витрати – 40 тис. грн.
- постійні загальновиробничі витрати – 70 тис. грн.
- ставка ЄСВ – відповідно до чинного законодавства.

Визначити: основні витрати підприємства, виробничі накладні витрати, конверсійні витрати.

Завдання 2.5

Визначити собівартість готової продукції, реалізованої продукції, валовий прибуток, прибуток операційної діяльності підприємства, яке займається виготовленням будівельних матеріалів, використовуючи наступну інформацію:

- чистий дохід – 220 тис. грн.
- початковий запас готової продукції – 18,8 тис. грн.
- початковий залишок незавершеного виробництва – 13,3 тис. грн.
- кінцевий залишок незавершеного виробництва – 25,6 тис. грн.
- кінцевий запас готової продукції – 29 тис. грн.
- прямі матеріальні витрати – 12,6 тис. грн.
- прямі витрати на оплату праці – 32,4 тис. грн.
- загальновиробничі витрати – 26,2 тис. грн.
- операційні витрати – 44 тис. грн.
- ставка ЄСВ – відповідно до чинного законодавства.

Завдання 2.6

Визначити собівартість реалізованої продукції, валовий прибуток, прибуток операційної діяльності підприємства, яке займається виготовленням будівельних матеріалів, використовуючи наступну інформацію:

- чистий дохід – 960 тис. грн.
- початковий запас готової продукції – 0 тис. грн.
- кінцевий запас готової продукції – 200 тис. грн.
- собівартість готової продукції – 650 тис. грн.
- операційні витрати – 150 тис. грн.

Завдання 2.7

На основі вихідних даних здійснити диференційний аналіз визначивши диференційний дохід, диференційні витрати, диференційний прибуток. Показники діяльності поточного року наведені в табл. 2.3. Передбачається на наступний рік опанувати новий ринок збуту. Для цього планується збільшити витрати на рекламу на 30%, витрати на відрядження на 10%, витрати на

оплату праці з відрахуваннями – на 55000 грн. Обсяг продажу на старому ринку становив 5000 од., на новому ринку зростає на 1000 од. Ціна одиниці виробу – 200 грн. Змінні витрати на одиницю при виробництві продукції – 50 грн/од.

Таблиця 2.3

Вихідні дані до виконання завдання 2.7

№ з/п	Показники, грн	Поточний рік	Майбутній рік	Диференційний аналіз
1.	Чистий дохід			
2.	Собівартість реалізованої продукції			
3.	Валовий прибуток			
4.	Операційні витрати, всього в т.ч:			
4.1.	Заробітна плата з відрахуваннями	80000		
4.2.	Відрядження	50000		
4.3.	Оренда	10000		
4.4.	Реклама	20000		
5.	Прибуток операційної діяльності			

Завдання 2.8

Визначити маржинальні та середні витрати на виробництво телевізорів компанією «Телевізор-Ukraine» (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Вихідні дані до виконання завдання 2.8

Кількість, шт.	Загальні витрати на виробництво, грн.	Маржинальні витрати, грн.	Середні витрати, грн./шт.
1	20000		
2	38000		
10	170000		
11	184000		
50	900000		
51	910000		

Завдання 2.9

Змінні витрати на одиницю продукції становили 60 грн./од. при обсязі виробництва 1000 од. Чому дорівнюють змінні витрати на одиницю продукції при обсязі виробництва 1500 од?

Завдання 2.10

Постійні витрати на одиницю становили 300 грн./од. при обсязі виробництва 10000 од. Чому дорівнюють постійні витрати на одиницю при обсязі виробництва 6000 од.?

Завдання 2.11

Витрати на фактичний випуск продукції в першому місяці наступні: заробітна плата виробничих робітників, які виготовляють продукцію – 120000 грн; оренда приміщень, де виготовляється продукція – 45000 грн; витрати на забезпечення правил техніки безпеки – 18000 грн; електроенергія для освітлення приміщення – 24000 грн; комплектуючі вироби для виготовлення продукції – 63000 грн; інші змінні витрати – 167000 грн; інші постійні витрати – 113000 грн;

Довідково: фактичний випуск продукції в першому місяці – 500 шт., в другому місяці – 1000 шт.

Завдання: визначити змінні витрати на одиницю продукції; постійні витрати на одиницю продукції в першому та другому місяці; загальну суму витрат на фактичний випуск продукції в першому та другому місяці, використовуючи функцію витрат.

Завдання 2.12

Витрати на фактичний випуск продукції в першому місяці становили: загальні змінні витрати – 480000 грн, загальні постійні витрати – 260000 грн, обсяг продукції – 1200 од.

Завдання: визначити загальні витрати в другому місяці, якщо планується збільшити обсяг на 300 од., а загальні постійні витрати зростуть на 500 грн.

Завдання 2.13

У кафе “Сапфір” витрати на страви та напої складають в середньому 200 грн. на одного відвідувача. Постійні витрати складають 35000 грн. в тиждень. Завдання: визначити, використовуючи функцію витрат, якою буде собівартість однієї порції, якщо за тиждень кафе відвідає: А) 30 ос.; Б) 50 ос.; В) 80 ос.; Г) 150 ос.

Завдання 2.14

Магазином «Пасаж» реалізовано за звітний період 2000 виробів. Завдання: побудувати функцію витрат,

використовуючи метод аналізу рахунку, використовуючи наступні дані (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Вихідні дані до виконання завдання 2.14

№ з/п	Показники	Загальні витрати, грн	Постійні витрати, грн.	Змінні витрати, грн.	Змінні витрати на 1 прод., грн/од.
1.	Собівартість реалізованих товарів	120000			
2.	Заробітна плата менеджера	15000			
3.	Заробітна плата касирів	5000			
4.	Витрати на оренду, амортизацію, страхування	31000			
5.	Заробітна плата продавців	7000			
6.	Комісійні продавців	5000			
7.	Витрати на рекламу	1000			
8.	Витрати на збут	4000			
9.	Загальні витрати	188000			

Завдання 2.15

ПП «Креатив» узагальнило дані тривалості роботи устаткування та здійснених витрат на його обслуговування. Завдання: використовуючи вихідні дані, побудувати функцію витрат методом вищої-нижчої точки (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Вихідні дані до виконання завдання 2.15

Тиждень	Витрати на обслуговування устаткування, грн.	Фактор витрат, машино-години
1	2	3
1	1190	68
2	1211	88
3	1004	62
4	917	72
5	770	60
6	1456	96
7	1180	78
8	710	46
9	1316	82
10	1032	94

Завдання 2.16

Згрупувати витрати:

А) за економічними елементами;

Б) за статтями калькуляції.

Розрахувати виробничу собівартість продукції, використовуючи наступну інформацію:

1. Витрати на проведення поточного ремонту основних виробничих засобів загальновиробничого характеру (матеріали, запасні частини) – 29000 грн.

2. Амортизація виробничих приміщень цеху, де виготовляють продукцію – 8800 грн.

3. Матеріали на виготовлення продукції – 42000 грн.

4. Покупні вироби на виготовлення продукції – 19000 грн.

5. Енергія для роботи обладнання цеху – 440000 грн.

6. Заробітна плата робітників, які виготовляють продукцію – 180000 грн.

7. Заробітна плата слюсарів, зайнятих на ремонтних роботах обладнання цеху – 160000 грн.

8. Заробітна плата адміністративно-управлінського персоналу цеху – 140000 грн.

9. Премія виробничим робітникам – 18000 грн.

10. Відрядження адміністративно-управлінського персоналу цеху – 30000 грн.

11. Ставка ЄСВ – відповідно до чинного законодавства.

Контрольні запитання

1. Сутність витрат.
2. Мета і напрями класифікації витрат.
3. Відображення витрат у системі бухгалтерських рахунків.
4. Мета і сутність калькулювання витрат.
5. Характеристика постійних і змінних витрат.
6. Структура прямих і непрямих, виробничих та невикористаних витрат.
7. Класифікація витрат за елементами витрат та статтями калькулювання.
8. Структура витрат на продукцію і витрати періоду.
9. Характеристика релевантних і нерелевантних витрат.
10. Характеристика маржинальних і середніх витрат.
11. Характеристика дійсних і можливих витрат.
12. Групування витрат для прийняття рішень і планування.
13. Класифікація витрат за видами діяльності.

Завдання для самостійної роботи

1. Прямі та непрямі витрати для різних об'єктів витрат.
2. Склад виробничих і невиробничих витрат в Україні для підприємств різних галузей промисловості.
3. Класифікація екологічних витрат з використанням засад калькуляції витрат на забезпечення якості.

Практичне заняття № 3

ТЕМА: «Витрати як об'єкти управлінського обліку»

Обговорення теоретичних питань: Організаційно-технологічні особливості діяльності підприємств в окремих галузях економіки та їх вплив на організацію обліку. Об'єкти обліку витрат і їх номенклатура. Об'єкти калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) і їх класифікація. Методи обліку витрат на виробництво і калькулювання собівартості продукції: позамовний, попередільний, попроцесний, простий.

Практичні завдання

Завдання 3.1

Знайти відповідне визначення для кожного наведеного поняття (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Вихідні дані для виконання завдання 3.1

Термін	Визначення
1	2
1. Облік витрат	А. Виготовляється спільно з основною в основному технологічному процесі із однієї вихідної сировини і має незначну ціну реалізації.
2. Постатейний варіант обліку витрат	Б. Облік за статтями з послідовним включенням витрат попередніх стадій обробки до наступних за статтею “Напівфабрикати власного виробництва”.
3. Метод обліку витрат	В. Спосіб розрахунку собівартості продукції, робіт, послуг
4. Побічна продукція	Г. Облік витрат за відповідними калькуляційними статтями, затвердженими для даної галузі галузовими інструкціями
5. Калькуляція	Д. Процес визначення собівартості певного об'єкта
6. Об'єкти калькулювання	Ж. Сукупність способів аналітичного обліку витрат на виробництво за калькуляційними об'єктами і прийомами розрахунку собівартості калькуляційних одиниць.

продовження табл. 3.1

1	2
7. Калькуляційна одиниця	З. Види продуктів, напівфабрикатів і частково продуктів різного ступеня готовності, які мають споживчу вартість і по яких необхідна інформація про їх собівартість.
8. Напівфабрикатний варіант обліку витрат	К. Сукупність свідомих дій, спрямованих на відображення операцій, що відбувається на підприємстві протягом певного тимчасового періоду, процесів постачання, виробництва і реалізації продуктів його праці за допомогою кількісного вимірювання
9. Калькулювання	Л. Одиниця виміру калькуляційного об'єкту.
10. Приведена одиниця	М. Характерний для індивідуальних і дрібносерійних виробництв: суднобудування, літакобудування; використовують у ремонтних цехах, на підприємствах побутового обслуговування та в інших галузях
11. Позамовний метод	Н. Маса перерахунку на вміст корисної речовини, сто умовних банок консервів, приведений тонно-кілометр, умовний ящик скла.

Відповідь:

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11

Завдання 3.2

Для виробництва яблучного соку впродовж місяця були понесені такі витрати:

1. Використані яблука, що надійшли з матеріального цеху 50000 грн; допоміжні матеріали: цукор – 30000 грн; лимонна кислота – 400 грн;

2. Нарахована заробітна плата складала: робітникам основного виробництва – 60000 грн; начальнику цеху – 15000 грн; працівникам апарату управління – 45000 грн; працівникам, зайнятим розробкою норм використання ресурсів 16400 грн;

3. Оплачено послуги сторонніх підприємств за пожежну та сторожову охорону – 5000 грн;

4. Нараховано премії робітникам за продуктивність праці – 15000 грн; з нагоди професійного свята – 9000 грн;

5. Списана частка загальногосподарських витрат, що відносяться до соку яблучного – 45000 грн;

6. На склад повернуто «вичавки» яблук за обліковими цінами – 6000 грн.

Завдання: Визначити кореспонденцію рахунків. Розрахувати виробничу собівартість виготовленого соку. Згрупувати витрати на змінні та постійні; прямі та непрямі.

Завдання 3.3

Проаналізувати наведену інформацію.

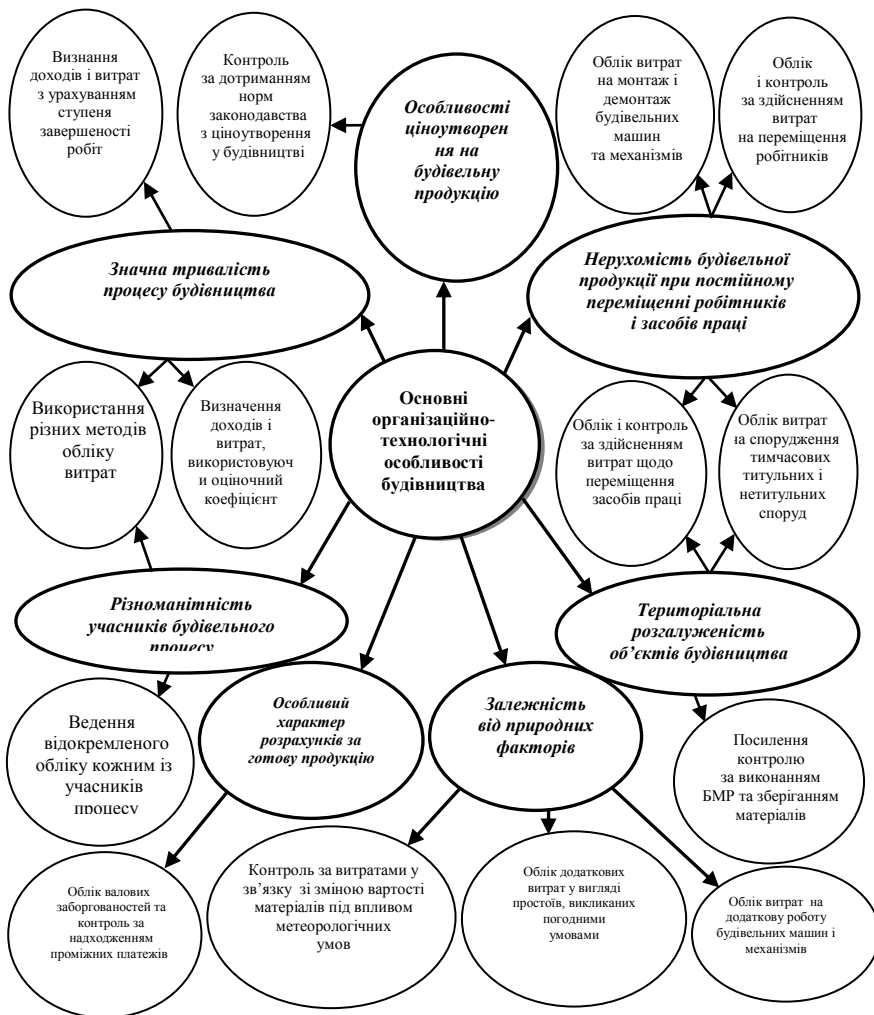

Рис. 3.1. Вплив організаційно-технологічних особливостей будівництва на облік та контроль доходів і витрат

Завдання 3.4

Проаналізувати класифікацію витрат основної діяльності будівельних підприємств (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Класифікація витрат основної діяльності будівельних підприємств

№ з/п	Класифікаційна ознака	Вид витрат
1.	Вид діяльності	Витрати діяльності, що продовжується; витрати діяльності, що припиняється
2.	Вид обліку	витрати у бухгалтерському обліку; витрати в обліку податкових розрахунків
3.	Місце виникнення	витрати основного виробництва; витрати допоміжного виробництва; витрати другорядного виробництва
4.	Можливість здійснення контролю	контрольовані витрати; неконтрольовані витрати
5.	Регулярність отримання (понесення)	регулярні (систематичні витрати); нерегулярні (разові) витрати
6.	Період формування	витрати минулого періоду; витрати звітного періоду; витрати майбутнього періоду
7.	Звітний період обліку	витрати за місяць; витрати за квартал; витрати за півріччя; витрати за три квартали; витрати за рік; витрати за період виконання будівельного контракту чи договору підряду, що перевищує один рік
8.	Ступінь деталізації	витрати будівельної бригади; витрати будівельної дільниці, цеху та інших структурних підрозділів; витрати будівельного підприємства
9.	Вид виконаних робіт і наданих послуг	витрати на будівництво; витрати на обслуговування субпідрядника;
10.	Вид будівель	витрати на будівництво житлових будівель; витрати на будівництво нежитлових будівель
11.	Суб'єкт виконання будівництва	витрати на будівництво власними силами; витрати на будівництво підрядними організаціями

Завдання 3.5

Віднайти відповідне визначення для кожного заявленого поняття (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Вихідні дані до завдання 3.5

Термін	Визначення
1	2
<i>1.Спосіб нагромадження (сумування) витрат</i>	А.Полягає в тому, що зібрані витрати виробництва у розрізі калькуляційних об'єктів діляться на кількість калькуляційних одиниць по кожному об'єкті в розрізі статей калькуляції або елементів витрат
<i>2.Спосіб розподілу витрат</i>	Б.Застосовується при розмежуванні витрат і визначенні собівартості основної і супутньої продукції, які отримуються в одному процесі, і коли неможливо локалізувати витрати в аналітичному обліку
<i>3.Спосіб прямого розрахунку</i>	В.Полягає в тому, що собівартість калькуляційного об'єкту і одиниці визначається сумуванням витрат за частинами продукції або продукції в цілому, за процесами, переділам
<i>4.Спосіб виключення витрат</i>	Г.Використовується у виробництвах комплексної переробки сировини при отриманні декількох видів продукції із одного процесу і неможливості прямого обліку витрат по кожному калькуляційному об'єкту, а також при організації аналітичного калькуляційного обліку за групами однорідних виробів

Відповідь:

1	2	3	4

Контрольні запитання

1. Вплив організаційно-технологічних особливостей промисловості, торгівлі, будівництва на організацію обліку витрат.

2. Сутність об'єктів обліку витрат і об'єктів калькулювання.

3. Структура об'єктів обліку витрат будівельних підприємств.

4. Характеристика об'єктів обліку виробничих витрат промислових підприємства.

5. Характеристика та класифікація об'єктів калькулювання собівартості робіт, послуг будівельних підприємств.

6. Об'єкти калькулювання промислових підприємств.

7. Сутність та види калькуляційних одиниць.
8. Характеристика позамовного методу обліку витрат.
9. Відмінності між попередільним і попроцесним методами обліку витрат.

Завдання для самостійної роботи

1. Класифікація витрат основної діяльності торговельних підприємств.
2. Класифікація витрат основної діяльності автотранспортних підприємств.
3. Класифікація витрат основної діяльності підприємств енергетичного сектору.
4. Класифікація витрат основної діяльності сільськогосподарських підприємств

Практичне заняття № 4

ТЕМА: «Система обліку і калькулювання за повними витратами»

Обговорення теоретичних питань: Управлінський облік матеріальних витрат. Управлінський облік витрат на оплату праці. Управлінський облік витрат з утримання та експлуатації машин і обладнання. Управлінський облік інших загальновиробничих витрат і порядок їх розподілу. Управлінський облік витрат періоду операційної діяльності. Управлінський облік витрат періоду неопераційної діяльності. Управлінський облік непродуктивних витрат та втрат.

Практичні завдання

Завдання 4.1

Розподілити витрати по матеріалу «К» в сумі 7150 грн. між видами продукції «А», «Б», «В» пропорційно до нормативних витрат на фактичний випуск продукції використовуючи наступну інформацію (табл. 4.1).

Таблиця 4.1

Вихідні дані до виконання завдання 4.1

Вироби	Норма витрат матеріалу К на 1 виріб, грн/од.	Випуск виробів	Нормативні витрати на фактичний випуск, грн.	Фактичні витрати на випуск, грн.
А	100	200		
Б	150	100		
В	200	150		
Разом:	-	-		71500

Завдання 4.2

Розподілити, застосовуючи метод коефіцієнтів, витрати по матеріалу «N» між виробами А, Б, В, якщо відомі що їх норми на виготовлення: «А» – 4 кг., «Б» – 5 кг., «В» – 3 кг (табл. 4.2).

Таблиця 4.2

Вихідні дані до виконання завдання 4.2

Вироби	Кількість виготовлених виробів, шт.	Коефіцієнт	Умовний випуск, од. (ст. 2* ст. 3)	Витрачання на 1 од. умовного випуску (ст. 6/ст. 4)	Фактичні витрати (ст. 4*ст. 5)
А	250				
Б	400				
В	500				
Разом	-	-		-	19275

Завдання 4.3

Розподілити 400 кг фаршу між трьома видами м'ясних виробів, якщо відомі коефіцієнти вмісту фаршу в кожному з них. Порівняти результати розподілу з результатами розподілу витрат фаршу пропорційно до виробленої продукції (табл. 4.3).

Таблиця 4.3

Вихідні дані до виконання завдання 4.3

Виріб	Кількість виготовленої продукції, кг.	Коефіцієнт вмісту фаршу	Коефіцієнт Розподілу	Умовний випуск (ст. 2*ст. 4)	В-ти на 1 од. умовного випуску (ст. 7/ст. 5)	Фактичні в-ти, кг. (ст. 5* ст. 6)
Котлети	100	1	1			
Тефтелі	150	0,89	0,89			
Пельмені	200	0,8	0,8			
Разом	450	-	-		-	800

Завдання 4.4

Загальні фактичні витрати матеріалу на випуск трьох виробів склали 2400 кг. Розподілити витрати матеріалу між виробами, шляхом розподілу матеріалів пропорційно кількості виготовлених виробів: А – 4000 шт, Б – 4200 шт, В – 4800 шт.

Завдання 4.5

Здійснити розподіл заробітної плати між виробами А, Б, В, використовуючи наступну інформацію (табл. 4.4).

Таблиця 4.4

Вихідні дані до виконання завдання 4.5

Вироби	Заробітна плата за обсяг робіт, грн	Коефіцієнт розподілу	Заробітна плата за невідпрацьований час	В-ти на оплату праці
А	9200			
Б	9300			
В	9500			
Разом		-	8750	

Завдання 4.6

Дані про діяльність виробничого цеху за звітний період: прямі матеріальні витрати – 450000 грн; прямі витрати на оплату праці – 900000 грн; витрати часу робітників – 120000 год.; час роботи устаткування – 90000 машино-годин; обсяг виробництва – 50000 од. Визначити ставки розподілу загальновиробничих витрат виходячи з різних баз розподілу, якщо загальновиробничі витрати склали 1350000 грн.

Завдання 4.7

Скласти відомість по рах. 91 “Загальновиробничі витрати” (табл. 4.5), використовуючи наступну інформацію:

- 1) матеріали для обслуговування обладнання – 24500 грн.
- 2) матеріали для проведення поточного ремонту обладнання – 18400 грн.
- 3) матеріали для проведення поточного ремонту приміщень цехів – 21000 грн.
- 4) матеріали, пов’язані із забезпеченням правил техніки безпеки в цеху – 16000 грн.
- 5) матеріали, які зазнали псування від зберігання в цеху в межах норм природного убутку – 8000 грн.

- 6) запасні частини для проведення поточного ремонту обладнання – 32000 грн.
 7) енергія для експлуатації обладнання – 136000 грн.
 8) паливо та енергія для утримання приміщень цеху – 95000 грн.
 9) ЗП слюсарів по ремонту обладнання – 62000 грн.
 10) ЗП АУП – 79000 грн.
 11) ЗП іншого інженерно-технічного персоналу – 63000 грн.
 12) ЗП робітників, які здійснюють поточний ремонт приміщень цеху – 165800 грн.
 13) амортизаційні відрахування на ОЗ цеху – 9520 грн.

Таблиця 4.5

Відомість по рахунку 91 "Загальновиробничі витрати"

3 К-ту рахунків	131	201	203	207	65	661	РАЗОМ
Статті витрат							
1. Витрати на управління підприємством							
2. Амортизація основних засобів загально виробничого призначення							
3. Амортизація нематеріальних активів загально виробничого призначення							
4. Витрати на утримання, експлуатацію та ремонт, страхування, операційну оренду основних засобів, необоротних активів загально виробничого призначення							
5. В-ти на вдосконалення технології та організації в-ва							
6. В-ти на опалення, освітлення, водопостачання, водовідведення, утримання виробничих приміщень.							
7. В-ти на обслуговування виробничого процесу							
8. В-ти на охорону праці							
9. Інші в-ти							
РАЗОМ							

Завдання 4.8

Бюджетна сума загальновиробничих витрат цеху ТзОВ «Комбайнер» становить 450000 грн., а пряма заробітна плата – 300000 грн.

Визначити, яка сума загальновиробничих витрат має бути віднесена на собівартість замовлення № 930, якщо фактична пряма заробітна плата, нарахована за виконання операцій цього замовлення – 1000 грн.

Завдання 4.9

Цех ПП «Козак» виготовляє 2 види продукції: цукерки і печиво. Бюджетні загальновиробничі витрати на наступний місяць будуть становити 270 тис. грн., з них змінні витрати – 120 тис. грн., постійні витрати – 150 тис. грн. Заплановані витрати часу на виробництво продукції – 1200 год. В т.ч. на виробництво цукерок – 900 год., печива – 300 год.

Завдання:

1) розрахувати ставку розподілу загальновиробничих витрат на основі годин праці;

2) визначити ставки розподілу окремо для змінних та постійних витрат і виходячи з цього обчислити функцію витрат для кожного виду продукції (x – кількість годин праці).

3) на основі припущення, що фактичні загальновиробничі витрати дорівнюють бюджетним, а фактичні витрати часу на виробництво продукції становлять: цукерок – 800 год., печива – 400 год. І використовуючи ставки розподілу та функції витрат розрахувати загальну суму фактичних витрат.

Завдання 4.10

Пов'язати наведені поняття з їх змістом (табл. 4.6).

Таблиця 4.6

Вихідні дані для виконання завдання 4.10

Термін	Визначення
1	2
1.Виробнича собівартість	А. Виробнича собівартість, яка характеризує рівень прямих змінних витрат, які припадають на одиницю продукції
2.Маржинальна собівартість	Б. Показник, що характеризує середні по галузі витрати на виробництво даного виробу і розраховується за формулою середньозваженої із індивідуальних собівартостей підприємств галузі

продовження табл. 4.6

3.Повна собівартість	В. Сума дійсно затрачених засобів на випущену продукцію
4.Індивідуальна собівартість	Г. Виробнича собівартість, збільшена на суму адміністративних, комерційних і збутових витрат
5.Середньогалузева собівартість	Д. Собівартість, яка включає максимально допустимі витрати підприємства на виготовлення продукції
6.Фактична собівартість	Е. Показник, що характеризує витрати конкретного підприємства по випуску продукції
7.Планова собівартість	Є.Показник, що характеризує витрати конкретного підприємства по випуску продукції

Відповідь:

1	2	3	4	5	6	7

Завдання 4.11

Визначити виробничу собівартість виробів А, Б, В на фактичний випуск та на одиницю виробу, використовуючи наступну інформацію (табл. 4.7).

Таблиця 4.7

Вихідні дані до виконання завдання 4.11

Статті калькуляції	Загальна сума	В тому числі		
		А	Б	В
1. Сировина і матеріали, грн.	17280	5400	5400	6480
2. Зворотні відходи, грн. (-)	840	390	250	200
3. Купівельні напівфабрикати та комплектуючі вироби, грн.	9100	2900	2400	3800
4. Основна заробітна плата, грн.	7200	2160	1800	3240
5. Додаткова заробітна плата, грн.	720			
6. Відрахування на соціальні заходи, грн.				
7. Загальновиробничі витрати, грн.	5760			
8. Виробнича собівартість, грн.				
9. Кількість виробів, од.	х	150	100	90
10. Собівартість одиниці виробу, грн.	х			

Завдання 4.12

Підприємство має 2 основних цехи: механічний та збиральний і 3 обслуговуючі підрозділи (склад матеріалів, ремонтний цех, їдальня). Провести розподіл витрат обслуговуючих підрозділів різними методами, використовуючи

наступну інформацію (табл. 4.8). Результати виконання завдання навести в табл. 4.9-4.10.

Таблиця 4.8

Вихідні дані до виконання завдання 4.12

Підрозділ-споживач послуг	Загальні витрати, грн.	Підрозділ, що надає послуги, %		
		Склад	Ремонтний цех	Ідальня
1	2	3	4	5
Механічний цех (М)	800000	30%	70%	30%
Збиральний цех (З)	1000000	40%	30%	50%
Склад (С)	160000	х	-	10%
Ремонтний цех (Р)	240000	20%	х	10%
Ідальня (І)	200000	10%	-	х

Таблиця 4.9

Метод прямого розподілу

Розподіл витрат	Підрозділ					Разом
	С	Р	І	М	З	
Витрати	160000	240000	200000	800000	1000000	2400000
С						
Р						
І						
Разом						

Таблиця 4.10

Метод послідовного розподілу

Розподіл витрат	Підрозділ					Разом
	С	Р	І	М	З	
Витрати	160000	240000	200000	800000	1000000	2400000
І						
С						
Р						
Разом						

Завдання 4.13

На підприємстві «Усмішка» з одного виду сировини виготовляють водночас два види продукції: «А» виготовлено 1600 кг, «Б» – 2000 кг. Ціна кожного з них дорівнює відповідно 20 і 25 грн. Витрати за місяць становили: на виробництво – 19000 грн, адміністративні – 7000 грн, на збут – 3000 грн.

Визначити виробничу собівартість одиниці кожного виду продукції і собівартість залишків продукції на кінець місяця за умови, що продукту «А» продано 1000 кг, а продукту «Б» – 1200 кг. Розподіл витрат між видами продукції здійснити пропорційно до обсягів випуску в ринкових цінах.

Завдання 4.14

ПП «Сяйво» займається виробництвом готової продукції. Дані про запаси підприємства представлено в табл. 4.11.

Таблиця 4.11

Дані про запаси ПП «Сяйво»

Запаси	Початок звітнього періоду	Кінець звітнього періоду
1.Готова продукція	1500000	850000
2.Незавершене виробництво	550000	900000
3.Матеріали	850000	1000000

Виробничі витрати звітнього періоду включають:

1. Прямі матеріальні витрати – ?;
2. Пряма заробітна плата – 317000 грн;
3. Виробничі накладні витрати – 480000 грн.

Завдання: розрахувати прямі матеріальні витрати; собівартість виробленої та реалізованої продукції.

Завдання 4.15

ПП «Промінь» в березні звітнього року виготовило 200000 од. продукції. При цьому загальновиробничі витрати включали такі складові: непряма заробітна плата – 190000 грн; непрямі матеріали – 140000 грн; комунальні послуги – 55000 грн; амортизація обладнання – 65000 грн. Ставка розподілу загальновиробничих витрат дорівнює 3 грн на од., а розподілені та нерозподілені загальновиробничі витрати списуються на собівартість реалізації продукції.

Завдання: сформувати бухгалтерські проведення для відображення фактичних і розподілених загальновиробничих витрат ПП «Промінь».

Контрольні запитання

1. Які принципи розподілу непрямих витрат?
2. Яка мета та завдання розподілу непрямих витрат?
3. Як класифікують методи обліку затрат і калькулювання собівартості?
4. Охарактеризувати систему обліку і калькулювання повних витрат (абсорпшен-кост).
5. Склад витрат на утримання й експлуатацію устаткування.
6. Облік і розподіл витрат від браку та визначення вартості супутньої продукції.
7. Види допоміжних виробництв і господарств, склад собівартості продукції допоміжних виробництв і господарств.

Завдання для самостійної роботи

1. Відмінності у підходах до розподілу загальновиробничих витрат.
2. Відмінності у підходах до класифікації накладних витрат за умов калькулювання на основі діяльності.
3. Методи розподілу спільних витрат.
4. Калькулювання побічних продуктів.

Практичне заняття № 5

ТЕМА: «Системи обліку і калькулювання за змінними витратами»

Обговорення теоретичних питань: Система обліку і управління «директ-костинг» та її суть. Система обліку і управління «абсорпшен-костинг» і її суть. Система обліку і управління «ABC-костинг» та її суть.

Практичні завдання

Завдання 5.1

Підприємство виготовляє взуття (чоботи і туфлі). Результат діяльності підприємства за березень звітного року відображено в табл. 5.1.

Таблиця 5.1

Показники	Чоботи	Туфлі	Разом
Чистий дохід від реалізації	200	300	500
Змінні витрати	150	150	300
Сума покриття	?	?	?
Постійні витрати, грн.	50	50	100
Результат (прибуток/ збиток)	?	?	?

Завдання: проаналізувати прибуток в обох випадках на основі системи калькулювання змінних витрат. Прийняти рішення:

- зупинити випуск чоботів і продавати тільки туфлі;
- зменшити витрати на виробництво чобіт чи підняти на них ціну.

Завдання 5.2

Застосувавши систему калькулювання повних та змінних витрат сформувати звіти про фінансові результати (табл. 5.2). Результати виконання завдання представити у вигляді таблиць 5.3 та 5.4.

Таблиця 5.2

Вихідні дані до виконання завдання 5.2

№ з/п	Показники	Місяць		
		1	2	3
1	Вироблено, одиниць	2000	2000	2000
2	Реалізовано, одиниць	2000	1500	2500
3	Ціна за одиницю, грн.	100	100	100
4	Змінні витрати на одиницю продукції, грн.			
4.1.	виробничі	50	50	50
4.2.	на управління та збут	20	20	20
5	Постійні витрати			
5.1	виробничі	16000	16000	16000
5.2.	на управління та збут	8000	8000	8000

Таблиця 5.3

Звіт про фінансові результати за системою калькулювання повних витрат, грн.

№	Показники	Місяць		
		1	2	3
1	Дохід від реалізації			
2	Собівартість реалізованої продукції			
3	Валовий прибуток (п. 1- п. 2)			
4	Операційні витрати			
5	Операційний прибуток (п. 3-п. 4)			

Таблиця 5.4

Звіт про фінансові результати за системою калькулювання змінних витрат, грн.

№	Показники	Місяць		
		1	2	3
1	Дохід від реалізації			
2	Собівартість реалізованої продукції			
3	Виробничий маржинальний дохід (п. 1- п. 2)			
4	Змінні операційні витрати			
5	Загальний маржинальний дохід (п. 3-п. 4)			
6	Постійні витрати			
7	Операційний прибуток (п. 5 – п. 6)			

Завдання 5.3

Використовуючи метод розвинутого директ-костингу і ступеневого покриття постійних витрат у сумі маржинального доходу, визначити маржинальний дохід по виробу; маржинальний дохід по підприємству.

Вихідні дані:

- Чистий дохід від реалізації — 1 022 500 грн;
- Амортизація обладнання та приміщення цеху — 15 160 грн;
- Сировина та основні матеріали — 355 500 грн;
- Заробітна плата виробничих працівників — 244000 грн;
- Витрати на освітлення та опалення цеху — 112500 грн;
- Електроенергія на технологічні потреби — 90000 грн;
- Поточний ремонт обладнання — 12700 грн;
- Витрати на рекламу та реалізацію продукції — 22200 грн;
- Адміністративні витрати — 53200 грн;

Контрольні запитання

1. Охарактеризуйте систему обліку і калькулювання за змінними витратами.
2. Що таке "Маржинальний дохід"?
3. Перерахуйте переваги та недоліки системи калькулювання змінних витрат.
4. Особливості застосування системи обліку директ-костинг на вітчизняних підприємствах.
5. Сутність системи обліку і калькулювання собівартості за змінними затратами.
6. У чому суть та значення змінної собівартості?
7. Порядок формування собівартості за методом «директ-костинг».
8. У чому особливості системи «директ-костинг» ?
9. Які переваги системи «директ-костинг»?
10. У чому суть та значення маржинального доходу?
11. Яке значення коефіцієнта змінних затрат?
12. У чому суть та значення коефіцієнта маржинальних надходжень?
13. Яке значення показника «напівмаржа» («маржа постійна»)?
14. У чому суть та значення показника «запас фінансової міцності» («маржа безпеки») ?
15. В чому суть методу простого «директ-костингу»?
16. В чому суть методу розвинутого «директ-костингу»?
17. Які основні етапи розрахунку фінансового результату за методом простого «директ-костингу»?

Завдання для самостійної роботи

1. Узгодження суми прибутку при калькулюванні повних і змінних витрат.
2. Базова система обліку витрат у розвинених країнах.
3. Як Ви розумієте таку перевагу методу «директ-костингу»: «оптимізація цін на різні види продукції, що сприяє підвищенню продуктивності різних сегментів бізнесу»?
4. Як Ви розумієте таку перевагу методу «директ-костингу»: «звільнення прибутку від впливу змін запасів».

Практичне заняття № 6

ТЕМА: «Системи обліку і калькулювання за нормативними витратами»

Обговорення теоретичних питань: Система обліку і управління «Стандарт-кост» і її характеристика. Нормативний метод обліку витрат.

Практичні завдання

Завдання 6.1

Віднайти відповідне визначення для кожного заявленого поняття (табл. 6.1).

Таблиця 6.1

Вихідні дані для виконання завдання 6.1

Термін	Визначення
1. <i>Норми</i>	А. Науково обгрунтовані розрахункові величини, які характеризують кількісну і якісну міру витрат робочого часу, матеріалів, грошових ресурсів, які застосовуються в нормуванні, плануванні, управлінні
2. <i>Базисні стандарти</i>	Б. Витрати, які необхідні для виробництва певної продукції або послуг за нормальних умов діяльності на відміну від бюджетів.
3. <i>Нормативний метод обліку і калькулювання</i>	В. Стандарти, що відображають витрати, необхідні для виготовлення продукції в звітному періоді за наявних умов діяльності
4. <i>Система обліку “стандарт-кост”</i>	Г. Стандарти витрат, які мають бути досягнуті лише за ідеальних умов діяльності.
5. <i>Нормативи</i>	Д. Науково обгрунтовані планові показники, які регламентують максимально допустимі величини витрат, матеріальних ресурсів і робочого часу на виготовлення одиниці продукції.
6. <i>Теоретичні стандарти</i>	Ж. Довготермінові стандарти витрат, які встановлюються на термін від 2 до 5 років, щоб вивчити динаміку цін і продуктивності праці.
7. <i>Поточні стандарти</i>	З. Система обліку, яка використовує стандартні витрати для: контролю витрат; прийняття рішень щодо цін; оцінки виконання бюджетів; управління відхиленнями.
8. <i>Стандартні витрати</i>	К. Основний метод виробничого обліку, який сприяє впровадженню прогресивних норм витрат, дієвого контролю за рівнем витрат виробництва, що дає змогу використовувати такі дані для виявлення резервів зниження собівартості та оперативного керівництва виробництвом.

Відповідь:

1	2	3	4	5	6	7	8

Завдання 6.2

ПП "Успіх" впродовж місяця було виконано замовлення на оббивку 80*к м'яких крісел. Фактично на оббивку 1-го м'якого крісла було використано 2,0 м тканини за ціною 30 грн. за 1м, при стандартній кількості – 1,8 м на 1крісло за стандартною ціною 28 грн. за 1м.

К – порядковий номер здобувача вищої освіти згідно ж журналом викладача.

Необхідно: Обчислити відхилення по матеріалу та відхилення від норм матеріалів за рахунок ціни на матеріали використовуючи табл. 6.2:

Таблиця 6.2

Вихідні дані для виконання завдання 6.2

Фактична ціна за 1м	Дані
1.Стандартна ціна за 1м	
2.Відхилення ціни за 1м тканини	
3.Всього відхилень від норм витрат матеріалів за рахунок ціни, грн.	
4.Фактична кількість тканини на оббивку крісел, м	
5.Стандартна кількість тканини на оббивку крісел, м	
6.Перевитрати матеріалу, м	
7.Сума відхилень у використанні матеріалів	

Завдання 6.3

Визначити і проаналізувати відхилення від норм матеріальних витрат за умови, якщо:

- 1) за місяць виготовлено 200 виробів;
- 2) норма витрат на одиницю продукції 4 кг, ціна 2 грн;
- 3) фактично витрачено матеріалів 900 кг, на суму 2000 грн.

Загальне відхилення деталізувати на відхилення за рахунок норм (кількості) і за рахунок цін (вартості).

Завдання 6.4

Визначити і проаналізувати відхилення від норм трудових витрат за умови, якщо:

- 1) за місяць виготовлено 300 виробів;
- 2) норми витрат на одиницю продукції:
 - за трудомісткістю — 8 л/год;
 - за тарифною ставкою — 2 грн;
- 3) фактично витрачено 2600 л/год, нараховано зарплати 15500 грн.

Загальне відхилення деталізувати на відхилення за трудомісткістю і за середньогодинною оплатою.

Контрольні запитання

1. Як визначають відхилення від нормативних матеріальних витрат ?
2. Якими є причини таких відхилень? Наведіть приклади.
3. Як визначити відхилення від нормативних витрат на оплату праці ?
4. Як здійснюють аналіз відхилень постійних та змінних накладних витрат ?
5. Яка сфера застосування нормативної калькуляції ?
6. У чому полягає суть системи «стандарт-кост» ?
7. Назвіть причини появи позитивного відхилення за ціною матеріалів.

Завдання для самостійної роботи

1. Порівняльний аналіз системи обліку „стандарт-кост” і нормативного методу обліку.
2. Якого підходу потрібно дотримуватись, приймаючи рішення про те, чи витрачати кошти на дослідження конкретного відхилення ?
3. Чим відрізняються поняття «сприятливі відхилення» і «несприятливі відхилення»?
4. Переваги і недоліки нормативного методу калькулювання.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. СПЕЦИФІЧНІ МЕТОДИКИ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ

Практичне заняття № 7

ТЕМА: «Аналіз релевантності інформації для прийняття
управлінських рішень»

Обговорення теоретичних питань: Загальні критерії прийняття управлінських рішень та вимоги до них. Інформація як основа прийняття управлінських рішень. Концепція релевантності інформації для прийняття рішень. Прийняття управлінських рішень у процесі постачання. Прийняття управлінських рішень у процесі виробництва. Прийняття рішень щодо інвестиційної діяльності.

Практичні завдання

Завдання 7.1

Віднайти відповідне визначення для кожного заявленого поняття (табл. 7.1).

Таблиця 7.1

Вихідні дані для виконання завдання 7.1

Термін	Визначення
1. Прийняття рішення	А. Що дані обліку мають задовольняти конкретні інформаційні потреби користувачів.
2. Релевантність означає	Б. Різниця між альтернативними рішеннями
3. Диференціальні витрати	В. Цілеспрямований вибір з кількох альтернативних варіантів такої дії, що забезпечує досягнення обраної мети або розв'язання певної проблеми.
4. Дійсні витрати	Г. Вигода, що втрачається, коли вибір одного напрямку дії вимагає відмовитися від альтернативного рішення.
5. Рішення про спеціальне замовлення	Д. Чинники, які обмежують виробництво або реалізацію продукції (робіт, послуг)
6. Обмеження	Ж. Витрати, що потребують сплати грошей або витрачання інших активів. Ці витрати відображаються в бухгалтерських реєстрах по мірі їх виникнення.
7. Оптимальне використання обмежених ресурсів	З. Рішення, пов'язане з розглядом отриманої пропозиції на разовий випуск продукції або надання послуг за ціною нижчою, ніж звичайна ціна або навіть нижчою за собівартість.
8. Альтернативні витрати	К. Рішення, спрямоване на складання виробничої програми, яка забезпечить максимізацію прибутку в умовах наявних обмежень.

Завдання 7.2

Ольга Миколук працює головним бухгалтером ПрАТ “Рівнебуд” і має річний дохід 300 тис. грн. Він бажає залишити роботу на підприємстві та відкрити власну справу. В цьому випадку його прогнозований дохід становитиме 500 тис. грн. Річні операційні витрати будуть 220 тис. грн. Визначити дохід, дійсні та можливі витрати в обох альтернативних випадках та встановити, варто чи ні Ользі Миколук започатковувати власну справу (табл. 7.2).

Таблиця 7.2

Вихідні дані до виконання завдання 7.2

	Альтернатива I Залишитись на підприємстві головним бухгалтером	Альтернатива II Започаткувати власну справу
Дохід		
Дійсні витрати		
Можливі витрати		
Результат		

Завдання 7.3

ТЗОВ “Альянс” періодично проводить семінари для бухгалтерів з питань оподаткування і складання річної фінансової звітності. На організацію чергового семінару витрати підприємства, зокрема вартість друкування та розсилання програми семінару, запрошення, проведення рекламних заходів обійшлися у 9400 грн. Одночасно було укладено договір на оренду приміщення для проведення семінару – 2800 грн. (при відмові від оренди приміщення не пізніше ніж за тиждень до дати семінару, фірма сплачує штраф орендодавцю в розмірі 35 % суми договору оренди. Менше ніж за тиждень до початку семінару договір не може бути анульований).

Заробітна плата двом лекторам нараховується у разі проведення семінару в розмірі 3000 грн. Учасник семінару сплачує суму 550 грн. (в яку включаються витрати на обід – 150 грн. на учасника, вартість роздаткового матеріалу – 100 грн.)

Визначити:

1) чи варто проводити семінар, чи краще відмовитись від нього, якщо за тиждень до його початку надійшли замовлення на участь в семінарі лише від 20 бухгалтерів;

2) яка кількість учасників буде оптимальною, щоб забезпечити беззбитковість його проведення;

3) якщо семінарі прийме участь 40 бухгалтерів, чи фірма отримає прибуток і який?

4) скільки потрібно залучити учасників до участі в семінарі, щоб фірма одержала прибуток від його проведення 50000 грн.

Завдання 7.4

Будівельному підприємству «Рівнебуд» для перевезення будівельних матеріалів необхідний вантажний автомобіль, аби користуватися ним один раз на тиждень з обсягом вантажоперевезень близько 1200 км. Якщо замовляти автомобіль у спеціалізованому АТП, то вартість перевезень складе 60 грн. за км. Якщо ж придбати авто та використовувати власний автомобіль, то змінні витрати на 1 км складуть 40 грн., а постійні – 215000 грн. за рік.

Завдання:

1) визначити, що доцільніше для ПП «Рівнебуд»: придбати власний автомобіль чи користуватися послугами АТП;

2) встановити, за яких обсягів річних перевезень доцільно користуватися залученим автотранспортом, а при яких – власним.

Контрольні запитання

1. Яка інформація є релевантною для прийняття управлінських рішень?

2. Що таке "альтернативні витрати"?

3. Наведіть приклади аналізу варіантів альтернативних рішень.

4. Опишіть особливості використання ресурсів за умов обмежень.

5. Яким чином класифікують затрати за ступенем впливу – регулювання загальної суми затрат ?

6. Наведіть перелік внутрішніх якісних факторів, що впливають на прийняття рішення «виробляти чи купувати».

7. Наведіть перелік зовнішніх якісних факторів, що впливають на прийняття рішення «виробляти чи купувати».

8. Яка мета оптимізації розміру партії запасів ?

Завдання для самостійної роботи

1. Модель прийняття рішення за умов невизначеності. Дерево рішень.
2. Стратегії оцінки ймовірності майбутніх подій.
3. Прийняття управлінських рішень щодо запасів.
4. Прийняття управлінських рішень щодо ціноутворення.
5. Розгляд стратегічних наслідків короткострокових рішень.
6. Поняття соціальної відповідальності компанії та сталий розвиток в керуванні виробництвом.
7. Впровадження принципів корпоративної соціальної відповідальності на вітчизняних підприємствах.

Практичне заняття № 8

ТЕМА: «Бюджетування і контроль»

Обговорення теоретичних питань: Сутність бюджетування та його організація. Порядок складання бюджетів. Організація та методика контролю за виконанням бюджетів.

Практичні завдання

Завдання 8.1

Обсяг продажу ПП «Зіронька» за останні 6 місяців відображено в табл. 8.1.

Таблиця 8.1

Вихідні дані до виконання завдання 8.1

Місяць	Обсяг продажу, од.
1	9600
2	16000
3	24000
4	14400
5	11200
6	10400

Запаси готової продукції заплановано у розмірі 25 % від обсягу реалізації наступного періоду (показник 2 табл. 8.3).

На 01.01. на складі було 1800 од. готової продукції.

Ціна одиниці продукції 40 грн. для виробництва одиниці продукції необхідно 8 кг сировини, запас якої підтримується в

обсязі 20% виробничої потреби наступного місяця. Ціна 1 кг сировини – 0,6 грн.

Використовуючи наведений бюджет продажу в натуральному вираженні на перше півріччя року, сформувати:

- 1) бюджет продажу у вартісному виразі на I квартал року;
- 2) бюджет виробництва в натуральному вираженні на I квартал року;
- 3) бюджет закупівлі сировини на I квартал року;
- 4) бюджет використання сировини на I квартал року.

Результати відобразити в табл. 8.2-8.5.

Таблиця 8.2

Бюджет продажу у вартісному виразі на I квартал

Показники	Місяці			Разом I квартал
	1	2	3	
1. Обсяг продажу, од.				
2. Ціна за одиницю, грн.				
3. Дохід від продажу, грн.				

Таблиця 8.3

Бюджет виробництва у натуральному виразі на I квартал

Показники	Місяці			Разом I квартал
	1	2	3	
1. Обсяг продажу, од.				
2. Необхідний запас готової продукції на кінець періоду*				
3. Разом				
4. Запас готової продукції на початок періоду				
5. Обсяг виробництва, од.				
р. 3- р. 4				

Таблиця 8.4

Бюджет закупівлі сировини на I квартал

Показники	Місяці			Разом I квартал
	1	2	3	
1. Обсяг виробництва, од.				
2. Матеріальні витрати на одиницю, кг.				
3. Виробничі потреби, кг. (р.1*р.2)				
4. Необхідний запас сировини на кінець періоду				
5. Загальна потреба, од. (р. 3+ р. 4)				
6. Запас сировини на початок періоду				
7. Обсяг закупівлі, од. (р.5 – р.6)				

Таблиця 8.5

Бюджет використання сировини на I квартал

Показники	Місяці			Разом I квартал
	1	2	3	
1. Обсяг виробництва, од.				
2. Матеріальні витрати на одиницю, кг.				
3. Виробничі потреби, кг. (р.1*р.2)				
4. Ціна 1 кг сировини, грн.				
5. Прямі матеріальні витрати, грн. (р. 3* р. 4)				

Завдання 8.2

Бюджет продажу ПП «Сяйво» на II півріччя 202__р. подано в табл. 8.6.

Таблиця 8.6

Місяці	Обсяг продажу, тис. грн
Липень	10600
Серпень	17000
Вересень	25500
Жовтень	16600
Листопад	10900
Грудень	9900

Запас готової продукції планується в розмірі 25% від обсягу продажу наступного періоду. Станом на 1.01 на складі було 2800 од. готової продукції. Для виробництва од. продукції необхідно 10 кг сировини, запас якої підтримується в обсязі 15 % виробничої потреби в наступному місяці.

Завдання: скласти бюджет на закупівлю сировини на 4 квартал 202__року.

Завдання 8.3

ТЗОВ «Альянс», плануючи діяльність в наступному році сформував бюджет продажу продукції на перше півріччя у помісячному розрізі:

- 1 міс. – 15 000 од.
- 2 міс. – 17 000 од.
- 3 міс. – 25000 од.
- 4 міс – 23 000 од.
- 5 міс. – 22 000 од.

6 міс – 23 000 од.

На складі плануються і зберігаються запаси готової продукції в розрізі 15 % обсягу реалізації наступного місяця; запаси сировини – 15 % потреби наступного місяця. Норматив витрачання сировини на од. продукції – 11 кг; нормативна ціна сировини 0,50 грн. за 1 кг; собівартість готової продукції – 33 грн. за одиницю.

Завдання: скласти бюджет виробництва, бюджет витрачання сировини; бюджет придбання сировини.

Контрольні запитання

1. Дайте визначення бюджету.
2. Що таке бюджетування?
3. Які основні етапи процесу бюджетування?
4. В чому полягає сутність основних функцій бюджетування?
5. Які існують види бюджетів?
6. Що таке бюджетний період? Який проміжок часу він може охоплювати?
7. Який бюджет називається зведеним?
8. Які бюджети входять до складу зведеного бюджету?
9. Поясніть призначення бюджету грошових коштів.
10. В якій послідовності відбувається формування зведеного бюджету?
11. Дайте визначення гнучкого бюджету та поясніть його сутність.
12. За якими напрямками можна визначити відхилення фактичного результату діяльності від запланованого?

Завдання для самостійної роботи

1. Безперервне бюджетування.
2. Бюджетування через припущення та бюджетування „з нуля”.
3. Гнучке бюджетування, коли обсяги виробництва і продажу не збігаються.
4. Поняття управління на основі зворотного зв'язку та випереджального управління.

Практичне заняття № 9

ТЕМА: «УПРАВЛІНСЬКИЙ ОБЛІК ДОХОДІВ ВІД РІЗНИХ ВИДІВ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ВИТРАТ І ДОХОДІВ ЗА ЇХ ЦЕНТРАМИ»

Обговорення теоретичних питань: Управлінський облік доходів і фінансових результатів від операційної діяльності, фінансової, інвестиційної. Сутність центрів відповідальності. Види центрів відповідальності: центри витрат, центри прибутку і центри інвестицій. Оцінка ефективності результатів діяльності підрозділів за допомогою показників «рентабельність інвестицій» і «залишковий дохід».

Практичні завдання

Завдання 9.1

Віднайти відповідне визначення для кожного заявленого поняття (табл. 9.1).

Таблиця 9.1

Матеріал для виконання завдання 9.1

Термін	Визначення
1	2
1. Центр доходу	А. Облікова система, яка забезпечує відображення, накопичення, аналіз і надання інформації про витрати та результати по підрозділах підприємства з метою контролю і оцінки їх діяльності
2. Собівартість будівельно-монтажних робіт	Б. Окремі види будівельно-монтажних робіт; об'єкт будівництва; будівельний контракт
3. Об'єкт витрат БМР	В. Витрати будівельних організацій, пов'язані з виконанням на свій ризик і власними силами БМР на конкретному об'єкті будівництва за весь період його будівництва
4. Собівартість БМР за будівельним контрактом	В. Відображає з однієї сторони фактичні витрати за певний період (три квартали), а з другої сторони – очікувані затрати (один квартал)
5. Провізорна калькуляція	Г. Центр витрат, в якому неможливо визначити оптимальний взаємозв'язок між витратами та результатами діяльності центру
6. Простий метод калькулювання	Д. Витрати будівельної організації, пов'язані з виконанням БМР, передбачених контрактом на будівництво від дати укладання до завершення контракту

продовження табл. 9.1

1	2
7. Собівартість перевезень (робіт / послуг)	Ж. Витрати пов'язані з завантаженням та розвантаженням суден у випадку, коли за умовами перевезень ці витрати несе судноплавна компанія
8. Стивідорні витрати	З. Собівартість одиниці визначається шляхом ділення витрат, які відносяться на дану продукцію на її кількість
9. Собівартість об'єкта будівництва	К. Виражені в грошовій формі поточні витрати транспортних підприємств, безпосередньо пов'язані з підготовкою та здійсненням процесу перевезень
10. Центр відповідальності	Л. Звіт, що містить показники діяльності, які контролюються персоналом відповідного центру
11. Звіт центру відповідальності	М. Центр відповідальності, керівник якого контролює витрати, але не контролює доходи та інвестицій в активи центру (відділи, цехи, ділянки виробництва тощо)
12. Центр витрат	Н. Сфера (сегмент) діяльності, в межах якої встановлено персональну відповідальність менеджера (керівника) за показники діяльності, які він контролює
13. Облік за центрами відповідальності	О. Витрати будівельної організації, пов'язані з виконанням будівельно-монтажних робіт, з використанням в процесі будівництва машин, механізмів, устаткування, матеріальних, трудових та інших виробничих ресурсів
14. Центр прибутку	П. Центр витрат, в якому може бути встановлений оптимальний взаємозв'язок між витратами та результатами діяльності центру (підрозділ основного та допоміжного виробництва)
15. Центр дискреційних витрат	Р. Центр відповідальності, керівник якого контролює витрати і доходи, але не контролює інвестицій в активи центру (виробничі підрозділи, торгові точки)
16. Центр технологічних витрат	С. Центр відповідальності, керівник якого контролює доходи, але не контролює витрати на виробництво продукції (робіт, послуг) або придбання товарів, що реалізуються та інвестицій в активи центру (відділ продажу, регіональні представництва підприємств).

Відповідь:

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16

Завдання 9.2

Розподілити загальні (сукупні) витрати центру витрат на змінні та постійні за умови, що їх загальна сума за звітний період порівняно з планом зросла з 50 000 грн до 60 000 грн, а обсяг виробництва збільшився на 10 %. Необхідно спрогнозувати загальну суму витрат центру витрат на майбутній період, якщо обсяг виробництва збільшиться на 20 %.

Завдання 9.3

За звітний період центром прибутку було виготовлено і реалізовано продукту А – 3000 шт., змінні витрати на одиницю продукції – 20 грн, постійні витрати за період – 80 000 грн.

1. Визначити, якою має бути ціна виробу, щоб центр прибутку отримав 70 000 грн прибутку.

2. Розрахувати, яку кількість продукції треба додатково виготовити і продати, щоб отримати таку ж суму прибутку за умови зниження ціни на 5 %.

Контрольні запитання

1. Назвіть основні принципи організації системи обліку за центрами відповідальності.
2. Наведіть приклади центрів витрат.
3. В чому полягає принцип управління за відхиленнями?
4. За якими показниками проводиться оцінка діяльності центру прибутку?
5. Назвіть об'єкти витрат в будівництві?
6. Як класифікуються витрати будівельно-монтажних організацій?
7. Які методи калькулювання фактичної собівартості будівельної продукції використовують будівельно-монтажні організації?

Завдання для самостійної роботи

1. Методика обчислення відхилень від бюджету за рахунок продажу за умов різних систем калькулювання.
2. Трансфертне ціноутворення.
3. Підготовка звітності про витрати на забезпечення якості.
4. Особливості виокремлення центрів відповідальності.

5.ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ. ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ.

У розрізі кожної теми передбачені завдання для самостійної роботи. Слід обрати будь-яку тему на вибір, підготувати презентацію (10-20 слайдів, Power Point) і захистити на занятті.

Таблиця 10.1

ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ СТУДЕНТІВ

Вид заняття	Бали	Форма контролю
1. Поточна складова оцінювання		
1.1.1. Практична робота 1. Мета, зміст і організація управлінського обліку	до 3	Контроль присутності, робота на занятті, коротке опитування
1.1.2. Практична робота 2. Класифікація і поведінка витрат	до 3	
1.1.3. Практична робота 3. Витрати як об'єкти управлінського обліку	до 3	
1.1.4. Практична робота 4. Система обліку і калькулювання за повними витратами	до 3	
1.1.5. Практична робота 5. Системи обліку і калькулювання за змінними витратами	до 3	
1.1.6. Практична робота 6. Системи обліку і калькулювання за нормативними витратами	до 3	
1.1.7. Практична робота 7. Аналіз релевантності інформації для прийняття управлінських рішень	до 4	
1.1.8. Практична робота 8. Бюджетування і контроль	до 4	
1.1.9. Практична робота 9. Управлінський облік доходів від різних видів діяльності та витрат і доходів за їх центрами	до 4	
1.2. Самостійна робота	30	Підготовка презентації
Всього поточна складова оцінювання:	60	
2. Підсумкова складова оцінювання		
2.1. Модульний контроль №1	20	Тести
2.2. Модульний контроль №2	20	Тести
Всього підсумкова складова оцінювання:	40	
Разом:	100	

6. ГЛОСАРІЙ

Альтернативні витрати – вигода, що втрачається, коли вибір одного напрямку дії вимагає відмовитися від альтернативного рішення.

Аналіз взаємозв'язку «витрати-обсяг діяльності-прибуток» – аналіз поведінки постійних та змінних витрат на основі взаємозв'язку фінансових результатів діяльності суб'єкта господарювання від витрат, обсягів виробництва та реалізації продукції, товарів, послуг, які формують основну модель фінансової діяльності, що дозволяє менеджеру використовувати його для короткострокового планування, оцінки альтернативних рішень.

Аналіз чутливості прибутку – визначення впливу на прибуток зміни витрат, ціни та обсягу продажу.

Базисні стандарти – довготермінові стандарти витрат, які встановлюються на термін від 2 до 5 років, щоб вивчити динаміку цін і продуктивності праці.

Безповоротні відходи – угар, пил, попіл, які при даному стані техніки і технології не можуть знайти застосування.

Бюджет – план майбутніх операцій, виражений у кількісному (грошовому) вимірах.

Бюджет використання матеріалів – плановий документ, який визначає кількість і номенклатуру матеріалів, необхідних для виконання виробничої програми бюджетного періоду.

Бюджет виробництва – виробнича програма, яка визначає заплановані номенклатуру і обсяг виробництва продукції у бюджетному періоді.

Бюджет грошових коштів – плановий документ, який відображає майбутні виплати та надходження коштів.

Бюджет придбання матеріалів – плановий документ, який містить розрахунок кількості матеріалів, що їх необхідно придбати в бюджетному періоді.

Бюджет продажу – операційний бюджет, який містить інформацію про запланований обсяг продажу, ціну та очікуваний дохід від реалізації кожного виду продукції (товарів, послуг).

Бюджет собівартості виготовленої продукції – плановий документ, у якому наведено розрахунок собівартості продукції, що її передбачається виготовити у бюджетному періоді.

Бюджет собівартості реалізованої продукції – плановий документ, котрий містить розрахунок собівартості продукції, яку буде реалізовано в бюджетному періоді.

Бюджет – оперативний фінансовий план короткострокового періоду, що звичайно розробляється у рамках одного року та відображає витрачання і надходження фінансових коштів у процесі здійснення конкретних видів господарської діяльності.

Бюджетний баланс – проформа фінансової звітності, котра містить інформацію про майбутній фінансовий стан підприємства, який очікується в результаті запланованих операцій.

Бюджетний звіт про прибуток – проформа фінансової звітності, складена до початку звітного періоду, яка відображає фінансовий результат діяльності що передбачається.

Бюджетний контроль – процес зіставлення фактичних результатів з бюджетними, аналізу відхилень та внесення необхідних корективів

Бюджетний період – період, для якого підготовлений і використовується бюджет (квартал, місяць).

Бюджетний центр – підрозділ підприємства, для якого може бути складений окремий бюджет і здійснений контроль за його виконанням.

Бюджетування як інструмент управління – процес конкретизації та деталізації планових завдань у натуральному та вартісному вимірюванні, встановлення конкретних показників-орієнтирів, що забезпечують виконання планів та узгодження сировинних, матеріальних, трудових, інвестиційних та грошових потоків підприємства з метою досягнення певних стратегічних, тактичних та оперативних цілей; процес планування майбутніх операцій фірми та оформлення його результатів у вигляді системи бюджетів. Процес планування майбутніх операцій фірми та оформлення його результатів у вигляді системи бюджетів.

Виробничий облік – складова частина системи бухгалтерського обліку, в межах якої акумулюються та систематизуються витрати та визначається собівартість.

Виробничі накладні витрати (загальновиробничі) – витрати, пов'язані з процесом виробничої діяльності, які не можуть бути віднесені до певних об'єктів економічно можливим шляхом.

Витрати діяльності – виражені у грошовій формі витрати живої та уречевленої праці, необхідні для здійснення діяльності, задля якої створено підприємство.

Витрати з позиції управлінського підходу – вартісний вираз використаних у процесі діяльності підприємства (установи, організації) матеріальних, трудових, фінансових та інших ресурсів» спожитих у процесі діяльності, тобто сукупність затрат на виробництво продукції та її реалізацію.

Витрати на продукцію – витрати, пов'язані з виробництвом або придбанням товарів для реалізації, синонім виробничої собівартості чи первісної вартості придбаних товарів.

Витрати періоду – витрати, що не включаються у собівартість запасів і розглядаються, як витрати того періоду, в якому вони були здійснені.

Витрати – зменшення економічних вигод у вигляді вибуття (використання) активів або збільшення зобов'язань, що веде до зменшення капіталу (за винятком розподілу між власниками).

Вичерпані (спожиті) витрати – збільшення зобов'язань або зменшення активів у процесі поточної діяльності для отримання доходу звітного періоду.

Відхилення маржинального доходу за рахунок кількості продажу – це добуток різниці між фактичним і бюджетним маржинальним доходом на одиницю цього виробу і середнім маржинальним доходом.

Відхилення маржинального доходу за рахунок комбінації продажу – це добуток різниці між фактичним і бюджетним обсягом продажу на одиницю цього виробу і бюджетним середнім маржинальним доходом.

Відхилення маржинального доходу за рахунок обсягу продажу – це добуток різниці між фактичним і бюджетним обсягом продажу виробу та бюджетним маржинальним доходом на одиницю цього виробу.

Відхилення маржинального доходу за рахунок розміру ринку – це добуток різниці між фактичним і бюджетним розміром ринку, бюджетної часткою ринку та бюджетним середнім маржинальним доходом.

Відхилення маржинального доходу за рахунок ціни продажу – це добуток різниці між фактичним і бюджетним маржинальним доходом на одиницю виробу та фактичним обсягом продажу цього виробу.

Відхилення маржинального доходу за рахунок частки ринку – це добуток різниці між фактичним і бюджетним відсотком частки ринку, фактичним розміром ринку та бюджетним середнім маржинальним доходом.

Відходи – це продукти, що мають мінімальну (часто нульову) вартість продажу.

Гнучкий бюджет – бюджет, складений на підставі бюджетів витрат і доходів для фактичного обсягу діяльності або кількох релевантних рівнів діяльності, що передбачається.

Дискреційні витрати – витрати, розмір яких визначається керівництвом підприємства і не пов'язаний зі змінами в його діяльності.

Диференціальний аналіз – визначення і зіставлення диференціальних витрат і доходів для прийняття рішень.

Диференціальний дохід – дохід, який складає різницю між альтернативними рішеннями.

Диференціальний прибуток – різниця між диференціальним доходом та диференціальними витратами.

Диференціальні витрати – витрати, що складають різницю між альтернативними рішеннями.

Дійсні витрати – витрати, що потребують сплати грошей або витрачання інших активів.

Економічний елемент – це економічно однорідний вид витрат

Загальні витрати – це витрати на здійснення діяльності, що споживається кількома виробничими або обслуговуючими (допоміжними) підрозділами.

Заздалегідь визначена ставка розподілу накладних витрат – це відношення бюджетних (прогнозних) виробничих накладних витрат до очікуваного значення бази розподілу.

Зайворозподілені накладні витрати – сума, на яку розподілені накладні витрати перевищують їх фактичну величину.

Запас міцності – перевищення фактичного чи планового обсягу діяльності над точкою безбитковості.

Зведений бюджет – це сукупність бюджетів, що узагальнюють майбутні операції всіх підрозділів підприємства. Це деталізований план, який відображає майбутні операції всіх його підрозділів протягом бюджетного періоду. Залежить від розміру підприємства та характеру його діяльності, формується протягом шести місяців до початку бюджетного року, складається із операційного й фінансового бюджетів.

Звіт центру відповідальності – це звіт, що містить показники діяльності, які контролюються персоналом відповідного центру.

Зворотні відходи – обрізки чи шматки металу, деревини, тканини тощо, що споживаються безпосередньо чи реалізуються на сторону.

Змінні витрати – витрати, що змінюються прямо пропорційно до зміни обсягу діяльності (або іншого фактора витрат).

Змішані витрати – витрати, які містять елементи як змінних, так і постійних витрат.

Інформаційна база управлінської звітності – інформація, створена у фінансовому, управлінському, податковому й інших системах обліку певного підприємства.

Інформаційне забезпечення управління підприємством – розв’язування функціональних задач управління, забезпечуючи керівництво повною та достовірною інформацією про господарські процеси та зв’язки із зовнішнім середовищем щодо витрат.

Інформація – факти, дані спостереження, сприйняття (що розширює наші знання), «сировина» для підсумкової інформації, що відображається у фінансовому та управлінському обліку.

Калькулювання за замовленнями – система калькулювання продукції на основі обліку витрат за кожним індивідуальним виробом або по окремій партії виробів.

Калькулювання за процесами – система калькулювання продукції на основі групування витрат у межах окремих процесів або стадій виробництва.

Калькулювання неповних (змінних витрат) – метод калькулювання, який передбачає включення у собівартість продукції тільки змінних виробничих витрат.

Калькулювання повних витрат – метод калькулювання, який передбачає включення у собівартість продукції змінних і постійних виробничих витрат.

Калькулювання собівартості продукції – система аналітичного обліку витрат на виробництво в інтересах достовірного й точного калькулювання.

Калькулювання – процес визначення собівартості певного об'єкта витрат.

Калькуляційний облік собівартості продукції – облік собівартості за калькуляційними статтями витрат, визначення собівартості продукції за місцями виникнення витрат виробництва і калькулювання собівартості продукції за видами і калькуляційними одиницями, а також складання звітних калькуляцій фактичної собівартості готової продукції підприємства.

Коефіцієнт запасу міцності – відношення запасу міцності до обсягу реалізації (доходу, виручки).

Коефіцієнт маржинального доходу – це співвідношення маржинального доходу до доходу (продажу) підприємства.

Коефіцієнт маржинального доходу ($K_{\text{мд}}$) або коефіцієнт покриття, (%) – відображає співвідношення між загальним доходом від реалізації і маржинальним доходом. Коефіцієнт маржинального доходу характеризує суму зміни маржинального

доходу при зміні виручки на 1 грн і використовують у розрахунках під час планування доходу (виручки).

Комбінація продажу – це співвідношення окремих видів продукції до загального обсягу продажу.

Конверсійні витрати – сума прямих витрат па оплату праці та виробничих накладних витрат.

Контрольовані витрати – витрати, які менеджер може безпосередньо контролювати або може здійснювати на них значний вплив.

Маржинальний дохід – різниця між доходом від реалізації продукції та сукупними змінними витратами підприємства, або різниця між ціною та змінними витратами на одиницю, або сума постійних витрат і прибутку (внесок у покриття).

Маржинальні витрати – витрати на виробництво додаткової одиниці продукції

Мета обліку і калькулювання нормативних витрат – оперативне виявлення відхилень фактичних витрат від встановлених нормативів, їх аналіз за причинами та місцями виникнення, формування інформації для прийняття рішень.

Мета системи калькуляційного обліку – повна локалізація прямих витрат за об'єктами калькулювання й облік непрямих витрат, який забезпечує найбільш достовірний їх розподіл.

Метод “вищої-нижчої точки” – метод визначення функції витрат на основі припущення, що змінні витрати - це різниця між загальними витратами при найвищому та при найнижчому рівні діяльності та постійних витрат.

Метод візуального пристосування – графічний підхід до визначення функції витрат, при якому аналітик візуально проводить пряму лінію, беручи до уваги всі точки витрат.

Метод найменших квадратів – статисти чині і метод, який дозволяє розрахувати елементи функції витрат таким чином, що квадрат відстані від усіх точок сукупності, яка вивчається, до лінії регресії є найменшим.

Метод прямого розподілу – метод розподілу витрат обслуговуючих підрозділів, при якому їх витрати списують безпосередньо на витрати виробничих підрозділів.

Метою калькулювання собівартості окремих видів продукції (робіт, послуг) є формування інформації про: величину витрат на всіх стадіях виготовлення цієї продукції; економічні показники (необхідні для контролю витрат, прийняття управлінських рішень).

Напівзмінні витрати – витрати, які змінюються, але не прямо пропорційно до зміни обсягу діяльності (або іншого фактора витрат).

Напівпостійні витрати – витрати, що змінюються ступінчасто при зміні обсягу діяльності.

Невичерпані (неспожиті) витрати – збільшення зобов'язань або зменшення активів у процесі поточної діяльності для отримання доходу майбутнього періоду.

Неконтрольовані витрати – витрати, які менеджер не може контролювати або не може на них впливати.

Непрямі витрати – витрати, що не можуть бути віднесені безпосередньо до певного об'єкта витрат економічно можливим шляхом.

Нерелевантні витрати – витрати, які не залежать від прийняття рішення.

Нерозподілені накладні витрати – сума, на яку фактичні накладні витрати перевищують величину фактичних накладних витрат.

Номенклатура витрат – певний перелік витрат, що за складом не суперечить П(С)БО 16 "Витрати" та розкриває галузеві особливості діяльності та використовується для організації аналітичного обліку, планування, ціноутворення та контролю.

Нормальна потужність – очікуваний середній обсяг діяльності, що може бути досягнутий за умов звичайної діяльності підприємства протягом кількох років або операційних циклів з урахуванням запланованого обслуговування виробництва.

Нормативи – це науково обґрунтовані розрахункові величини, які характеризують кількісну і якісну міру витрат робочого часу, матеріалів, грошових ресурсів, які застосовуються в нормуванні, плануванні, управлінні.

Нормативні калькуляції – розраховуються на основі технічно обґрунтованих норм витрат матеріальних і трудових ресурсів (кресленнями деталей і вузлів, розробленим конструкторським бюро); використовуються для визначення фактичної собівартості продукції, оцінки браку у виробництві і розмірів незавершеного виробництва.

Норми – це науково обґрунтовані планові показники, які регламентують максимально допустимі величини витрат, матеріальних ресурсів і робочого часу на виготовлення одиниці продукції (норма матеріалів, норма витрат часу, норма обслуговування).

Об'єкт витрат – сегмент, що потребує вимірювання пов'язаних з ним витрат.

Облік витрат – процес документування, вимірювання, оцінювання, систематизації та групування витрат за певною системою ознак.

Облік за центрами відповідальності – це облікова система, яка забезпечує відображення, накопичення, аналіз і надання інформації про витрати та результати по підрозділах підприємства з метою контролю і оцінки їх діяльності.

Облік і калькулювання за нормативними витратами – це сукупність процедур з планування, нормування, обліку, контролю, складання звітності з витрат, калькулювання собівартості продукції на основі норм витрат.

Облікова інформація являє собою інформацію про стан, структуру та рух майна організації й джерела його утворення, господарські процеси та результати фінансової й виробничо-господарської діяльності організації.

Обліково-інформаційне забезпечення як компонент інформаційного забезпечення управління підприємством дає змогу розв'язувати функціональні задачі управління, забезпечуючи керівництво повною та достовірною інформацією

про господарські процеси та зв'язки із зовнішнім середовищем щодо витрат.

Обмеження – це чинники, які обмежують виробництво або реалізацію продукції (робіт, послуг).

Обов'язкові витрати – витрати, що визначаються потужністю підприємства.

Обслуговуючий (допоміжний) підрозділ – це підрозділ, діяльність якого безпосередньо пов'язана з наданням послуг іншим обслуговуючим та виробничим підрозділам.

Операційний важіль – співвідношення постійних і змінних витрат, що забезпечує більший відсоток зростання прибутку, ніж відповідний відсоток зростання обсягу продажу.

Операційні бюджети – це сукупність бюджетів витрат і доходів, що забезпечують складання бюджетного звіту про фінансові результати (бюджет продажу, бюджет виробництва, бюджет собівартості реалізованої продукції тощо).

Організаційне забезпечення функціонування управлінського обліку передбачає перерозподіл ролей між службами (відділами), що належать до інформаційного розрізу організаційної структури управління підприємством на користь управлінського обліку.

Організаційно-методичні основи побудови системи управлінського обліку на підприємствах полягають у формуванні набору формалізованих процедур забезпечуючи менеджерів всіх рівнів інформацією, отриманою як з внутрішніх, так із зовнішніх джерел, для ухвалення своєчасних і ефективних рішень в рамках своєї компетенції.

Основна продукція – продукція, заради якої організований процес виробництва.

Основні витрати – сукупність витрат, які є основою створеного продукту.

Планування – це вид управлінської діяльності, який визначає перспективу і майбутній стан організації, шляхи і способи його досягнення.

Побічні продукти – це продукти, що мають низьку вартість продажу, порівняно із спільними продуктами.

Поведінка витрат - характер реагування витрат на зміни в діяльності компанії.

Постійні витрати – витрати, що записуються незмінними в разі зміни обсягу діяльності (або іншого фактора витрат).

Поточні стандарти – це стандарти, що відображають витрати, необхідні для виготовлення продукції в звітному періоді за наявних умов діяльності.

Прийняття рішення – цілеспрямований вибір з кількох альтернативних варіантів дії, такого, що забезпечить досягнення обраної мети або розв'язання певної проблеми.

Процес прийняття управлінських рішень – процедура вибору між різними альтернативами найбільш вигідної, тобто цілеспрямований вибір із кількох альтернативних варіантів такої дії, що забезпечуватиме досягнення обраної мети або вирішення певної проблеми (завдання).

Прямі витрати на оплату праці – заробітна плата працівників, яка може бути включена у собівартість певних виробів економічно можливим шляхом.

Прямі витрати – витрати, які можуть бути віднесені до певного об'єкта витрат економічно можливим шляхом.

Прямі матеріальні витрати – вартість витрачених матеріалів, що стають часткою готової продукції і можуть бути віднесені до собівартості певного виробу без соціального розподілу.

Пул витрат – це сукупність однорідних витрат, пов'язаних з певною діяльністю.

Релевантний діапазон – діапазон діяльності, в межах якого зберігається взаємозв'язок між величиною витрат та їх фактором.

Релевантні витрати – майбутні витрати, що можуть бути змінені внаслідок прийняття рішення. Саме їх беруть до уваги при прийнятті управлінського рішення.

Рішення "виробляти чи купувати" – рішення, пов'язане з розглядом існуючої альтернативи – виробляти самостійно окремі компоненти продукції (комплектуючі вироби, деталі) чи купувати їх у зовнішніх постачальників.

Рішення щодо спеціального замовлення – рішення, пов'язане з розглядом отриманої пропозиції про разовий продаж продукції або послуг за ціною, нижчою, ніж звичайна ціна, або навіть нижчою, ніж собівартість.

Система виробничого обліку – система обліку, що забезпечує калькулювання і контроль собівартості об'єктів витрат.

Собівартість будівельно-монтажних робіт – це витрати будівельної організації, пов'язані з виконанням будівельно-монтажних робіт, з використанням в процесі будівництва машин, механізмів, устаткування, матеріальних, трудових та інших виробничих ресурсів.

Собівартість перевезень (робіт / послуг) – це виражені в грошовій формі поточні витрати транспортних підприємств, безпосередньо пов'язані з підготовкою та здійсненням процесу перевезень вантажів і пасажирів, а також виконанням робіт і послуг, що забезпечують перевезення.

Спільні витрати – витрати одного процесу, внаслідок якого одночасно виробляються кілька продуктів.

Спільні продукти – це продукти, які мають відносно високу вартість продажу і не можуть бути окремо ідентифіковані до точки розділення.

Ставка розподілу накладних витрат – це відношення суми непрямих витрат до загальної величини бази їх розподілу.

Стандарти управлінського обліку (SMA) представляють собою трактування управлінського обліку та фінансового менеджменту у сферах: 1) стратегії лідерства та етики; 2) технології забезпечення; 3) стратегія управління витратами; 4) управління ефективністю бізнесу; 5) фінанси, управління, ризик з урахуванням законодавчого врегулювання; 6) практики управлінського обліку.

Стандартні витрати – це витрати, які необхідні для виробництва певної продукції або послуг за нормальних умов діяльності на відміну від бюджетів.

Стивідорні витрати – витрати пов'язані з завантаженням та розвантаженням суден у випадку, коли за умовами перевезень ці витрати несе судноплавна компанія.

Суть концепції центрів відповідальності: кожна структурна одиниця підприємства несе відповідальність лише за ті витрати або доходи, які перебувають під її контролем.

Теоретичні стандарти – це стандарти витрат, які мають бути досягнуті лише за ідеальних умов діяльності.

Точка беззбитковості – характеризує обсяг діяльності (виробництва, реалізації), коли загальний дохід (Др) покриває постійні (Пв) та змінні (Зв) витрати, а прибуток дорівнює нулю.

Точка беззбитковості – це такий обсяг діяльності, при якому доходи дорівнюють витратам, а прибуток дорівнює нулю.

Точка розділення – точка технологічного процесу, в якій є можливість відокремити спільні продукти.

Умова бюджетування – поділ усіх витрат підприємства на змінну й постійну частину, що дасть змогу контролювати рівень витрат звітного періоду і зіставляти їх з фактичними.

Управління за відхиленнями – принцип управління, за яким менеджер (керівник) концентрує увагу лише на значних відхиленнях від плану і не звертає увагу на показники, які виконуються задовільно.

Управлінська (внутрішньогосподарська) звітність – це інтегрована система взаємопов'язаних інформаційних і розрахункових показників, що відображають функціонування підприємства як суб'єкта господарської діяльності, згрупованих для управління і забезпечення потреб різних груп користувачів інформації на різних рівнях управління. Надає релевантну (фінансову та нефінансову) інформацію менеджменту – внутрішнім користувачам для обґрунтування широкого спектру управлінських рішень з управління бізнесом, щодо центрів відповідальності (витрат, доходів, прибутку), організації самоконтролю, оцінки виконання планів, аналізу майнового та фінансового становища підприємства, планування та прогнозування діяльності.

Управлінська інформація являє собою сукупність відомостей, даних, результатів спостережень досліджуваного суб'єкта господарювання, впливає на досліджуваний суб'єкт зовнішнього середовища для прийняття своєчасних і адекватних

управлінських рішень, а також даних, які усувають невизначеність, вносять ясність в досліджувані явища.

Управлінський облік витрат виробництва складається з двох складових: обліку витрат на виробництво; калькуляційний облік собівартості продукції.

Управлінський облік – процес виявлення, вимірювання, накопичення, аналізу, підготовки, інтерпретації та передачі інформації, що використовується управлінською ланкою для планування, оцінки і контролю всередині організації та для забезпечення відповідного підзвітного використання ресурсів.

Фактична собівартість одиниці продукції – усю фактичну собівартість продукції ділять на кількість виготовлених виробів і визначають за допомогою індексів відхилень, розрахованих як відношення фактичної собівартості продукції до нормативної.

Фінансові бюджети – це сукупність бюджетів, що відображають заплановані грошові кошти та фінансовий стан підприємства (бюджет грошових коштів, бюджетний баланс).

Функції бюджетування як інструмент управління: аналітична; фінансове планування; результативна; контрольна; мотиваційна; координаційна; комунікаційна; прийняття рішень.

Функція витрат - математичний опис взаємозв'язку між витратами та їх факторами.

Центр відповідальності – це сфера (сегмент) діяльності, в межах якої встановлено персональну відповідальність менеджера за показники діяльності, які він повинен контролювати.

Центр відповідальності – це сфера (сегмент) діяльності, в межах якої встановлено персональну відповідальність менеджера (керівника) за показники діяльності, які він контролює.

Центр інвестицій – існує прямий зв'язок між інвестованим капіталом у діяльність центру та його прибутком. Прикладом є компанія загалом чи дочірні підприємства з широким колом повноважень.

Центр прибутку – бізнес-одиниці у мережі діяльності компанії, в т.ч. торгівельні точки, окремі департаменти у банках, факультети в університеті.

Центр фінансової відповідальності – структурний підрозділ підприємства, який повністю контролює ті або інші аспекти фінансової діяльності, а її керівник самостійно приймає управлінські рішення та несе повну відповідальність за виконання доведених до нього планових показників.

Центри витрат – це структурні підрозділи бізнес-одиниць, наприклад: підрозділи основного та допоміжного виробництва; (центр технологічних витрат), науково дослідницькі лабораторії, адміністративні підрозділи (центр дискреційних витрат).

7. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна література:

1. Управлінський облік : підручник / Г. О. Партин та ін.; Нац. ун-т «Львів. Політехніка». Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2023. 670 с.
2. Задорожний З.-М. В., Муравський В. В., Семанюк В. З., Омецінська І. Я. Управлінський облік : навч. посіб. Тернопіль : ВПЦ «Університетська думка», 2023. 293 с.
3. Управлінський облік : підручник / О. В. Фоміна, О. А. Мошковська, О. О. Августова та ін.; за заг. ред. О. В. Фоміної. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2021. 228 с.
4. Шевців Л.Ю. Управлінський облік : навч. посіб. Львів : Растр-7, 2022. 642 с.
5. Вдовічен А., Маначинська Ю., Багрій К. Управлінський облік : навч. посіб. Чернівці, 2022. 230 с.

Допоміжна література:

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73. URL: www.mimfin.gov.ua. (дата звернення: 20.04.2025).

2. Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» : наказ Міністерства фінансів України від 24 квітня 2000 року №92. URL: www.mimfin.gov.ua. *(дата звернення: 20.04.2025).*

3. Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи» : наказ Міністерства фінансів України від 18 жовтня 1999 року №242. URL: www.mimfin.gov.ua. *(дата звернення: 20.04.2025).*

4. Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси» : наказ Міністерства фінансів України від 18 жовтня 1999 року №242. URL: www.mimfin.gov.ua. *(дата звернення: 20.04.2025).*

5. Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Дебіторська заборгованість» : наказ Міністерства фінансів України від 8 жовтня 1999 року №237. URL: www.mimfin.gov.ua. *(дата звернення: 20.04.2025).*

6. Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Доходи» : наказ Міністерства фінансів України від 29 листопада 1999 року № 290. URL: www.mimfin.gov.ua. *(дата звернення: 20.04.2025).*

7. Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» : наказ Міністерства фінансів України від 31 грудня 1999 року №318. URL: www.mimfin.gov.ua. *(дата звернення: 20.04.2025).*

8. Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 26 «Виплати працівникам» : наказ Міністерства фінансів України від 28 жовтня 2003 року №601. URL: www.mimfin.gov.ua. *(дата звернення: 20.04.2025).*

9. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій: Наказ Міністерства фінансів України від 30.11.99 р. № 291. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99. *(дата звернення: 20.04.2025).*

10. Ровенець Т. О. Методичні вказівки та завдання до проведення практичних занять та самостійної роботи з навчальної дисципліни «Управлінський облік» для студентів спеціальності 071 «Облік і оподаткування» першого

(бакалаврського) рівня вищої освіти денної та заочної форм навчання (06-02-246). Рівне : НУВГП, 2018. 57 с.

11. Павелко О. В., Власюк І. І., Попчук, Д. О. Управлінський облік будівельних підприємств: характерні особливості організації та ведення. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування*. 2022. Вип. 2(98). С. 200–217. URL: <https://ep3.nuwm.edu.ua/24401/>. (дата звернення: 22.04.2025).

12. Pavelko O. V., Blyshchyk V. P., Popchuk D. O. Analysis of construction companies profitability from the position of their competitiveness potential management: theoretical and methodological aspects. *Вісник НУВГП*. 2023. № 4(104). С. 245–261.

13. Improving accounting and analysis of innovative costs. / Larysa Ivanchenkova, Larysa Skliar, Olha Pavelko, Yuliia Cheban, Halyna Kuzmenko, Anastasiia Zinkevych; *International Journal of Innovative Technology and Exploring Engineering*, 2019. Vol. 9. Iss. 1. P. 4003–4009. URL: <https://www.ijitee.org/wp-content/uploads/papers/v9i1/A5253119119.pdf>. (дата звернення: 21.04.2025).

14. Turzo T., Marzi G., Favino C., Terzani S. (2022). Non-financial reporting research and practice: Lessons from the last decade. *Journal of Cleaner Production*, 345. URL: <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2022.131154> (дата звернення: 22.04.2025).

Інформаційні ресурси в мережі «Інтернет»

1. Верховна Рада України (Законодавство України). URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 25.04.2025).

2. Міністерство фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/uk> (дата звернення: 25.04.2025).

4. Наукова бібліотека НУВГП (м. Рівне, вул. Олекси Новака, 75). URL: <http://lib.nuwm.edu.ua/> (дата звернення: 25.04.2025).

5. Урядовий портал. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади в Україні. URL: <https://www.kmu.gov.ua/> (дата звернення: 25.04.2025).